

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Sociální práce

Diplomová práce

Bc. Žofie Müllerová

Jak děti zvládají střídavou péči?

How do children handle shared custody?

Praha 2019

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Oldřich Matoušek

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. V Praze, dne 23. 7. 2019

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky): Děti, domov, rozvod, střídává péče, rodina

Klíčová slova (anglicky): Children, home, divorce, shared custody, family

Abstrakt (česky): Cílem této práce je zjistit, jak střídavá péče ovlivňuje životy dětí. Teoretická část je členěna do šesti kapitol. V první z nich se zaměřuji na problematiku rozvodů. Na jejím začátku sleduji historii rozvodovosti na našem území včetně statistik rozvodovosti ze současné doby a popisem toho, jak rozvodové řízení probíhá a jakým způsobem se rozhoduje o porozvodové péči o děti. Dále píš o tom, jak děti zvládají rozvod, jakým způsobem se to může projevat na jejich chování i v dospělém životě. V této souvislosti zmiňuji některé instituce a organizace, kde mohou rodiče i děti hledat pomoc v období okolo rozvodu. Ve čtvrté kapitole píš o tom, jaké existují druhy porozvodové péče a porovnávám jejich výhody a nevýhody. Poté zkoumám, jak se na střídavou péči dívají média, laická veřejnost a profesionálové. Teoretickou část uzavírá kapitola o specifických situacích, kdy může soud rozhodnout o střídavé péči. Následuje kvalitativní výzkum, kde střídavou péči hodnotí profesionálové, jako jsou učitelé, vychovatelé, asistenti pedagogů, sociální pracovníci, pracovníci poraden a psychologové.

Abstract (in English): The aim of this thesis is to find out how shared custody influences lives of children. The theoretical part is divided into six chapters. In the first one, I focus on the issues associated with divorce. The chapter starts with the history of divorce rates in our country including present day divorce rate statistics and the description of what divorce proceedings look like and their effect on the decision making of childcare after divorce. I also talk about how children handle divorce and how it reflects on their adult life. In this context I mention certain organizations and institutions where parents and children can seek help in the time around the divorce. In chapter four, I focus on the types of childcare after divorce and compare its advantages and disadvantages. After that I examine how the media, general public, and professionals view shared custody. The theoretical part ends with a chapter on specific situations in which court can decide for shared custody. That is followed by qualitative research on how shared custody is evaluated by professionals, such as teachers, carers, pedagogical assistants, social workers, workers of advisory centre and psychologists.

Obsah

Obsah.....	5
1. Úvod.....	8
2. Rozvody.....	10
2.1. Vývoj rozvodovosti v České republice.....	10
2.2. Příčiny a pravděpodobnost rozvodů.....	10
2.3. Druhy rozvodů.....	11
2.4. Rozvody s nezletilými dětmi.....	12
2.5. Placení výživného.....	12
2.6. Svěření do péče.....	13
2.6.1. Rodičovský plán.....	13
2.6.2. Kritéria při rozhodování o svěření dítěte do péče.....	14
2.6.3. Nejlepší zájem dítěte.....	15
3. Jak děti zvládají rozvod.....	16
3.1. Rodina s jedním rodičem.....	17
3.2. Nový partner, nová rodina.....	17
3.3. Vliv rozvodu na budoucí život dětí.....	18
4. Podpora rodiny v období rozvodu.....	21
4.1. Cochemská praxe.....	21
4.2. Občanské poradny.....	22
4.3. Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy.....	22
4.4. Poradny zaměřené na děti.....	23
4.5. Mediace.....	23
5. Druhy porozvodové péče o děti.....	25
5.1. Svěření do péče výhradní matky.....	25
5.1.1. Výhody při svěření do výhradní péče matky.....	26
5.1.2. Nevýhody při svěření do výhradní péče matky.....	26
5.2. Svěření do výhradní péče otce.....	27
5.2.1. Výhody při svěření dítěte do péče otce.....	27
5.2.2. Nevýhody při svěření dítěte do péče otce.....	28
5.3. Střídavá péče.....	28

5.3.1.	Výhody střídavé péče.....	30
5.3.2.	Nevýhody střídavé péče.....	31
5.4.	Střídavá péče, kde se střídají rodiče.....	33
5.4.1.	Výhody střídavé péče, kde se střídají rodiče.....	34
5.4.2.	Nevýhody střídavé péče, kde se střídají rodiče.....	34
5.5.	Sdílená péče.....	34
5.5.1.	Výhody sdílené péče.....	35
5.5.2.	Nevýhody sdílené péče.....	35
6.	Debaty laiků a profesionálů o střídavé péči.....	36
6.1.	Pohled matek a otců.....	36
6.2.	Mediální obraz střídavé péče.....	37
6.3.	Pohled profesionálů na střídavou péči.....	38
7.	Střídavá péče ve specifických situacích.....	40
8.	Výzkumná část.....	41
8.1.	Popis výzkumného vzorku a metoda sběru dat.....	41
8.2.	Struktura dotazníku pro pedagogické pracovníky.....	42
8.3.	Struktura dotazníku pro ostatní profesionály.....	42
8.4.	Hlavní výzkumná otázka a výzkumné podotázky.....	42
8.5.	Výsledky výzkumu.....	43
8.5.1.	Jak pedagogičtí pracovníci hodnotí střídavou péči z hlediska prospěchu a přípravy na vyučování?.....	43
8.5.2.	Jak pedagogičtí pracovníci hodnotí střídavou péči z hlediska docházky dětí? 44	
8.5.1.	Jak děti se střídavou péčí působily ve školním kolektivu?.....	45
8.5.2.	Jaké způsoby chování a komunikace rodičů podle učitelů ovlivňují to, jestli střídavá péče bude, nebo nebude fungovat?.....	46
8.5.3.	Jak děti z pohledu profesionálů zvládají střídavou péči?.....	46
8.5.4.	Jaký mají profesionálové na střídavou péči názor?.....	47
8.5.5.	Je možné dopředu odhadnout, jestli bude střídavá péče fungovat?.....	50
8.5.6.	Jaké problémy se v rodinách se střídavou péčí řeší nejčastěji?.....	51
8.5.7.	Další poznatky, které z výzkumu vyplynuly.....	52
9.	Diskuze.....	54
10.	Závěr.....	56
11.	Knižní zdroje:.....	57

12. Internetové zdroje.....	58
Seznam příloh.....	62

1. Úvod

„Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel – ani postmoderní doba ne. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy.“ (Možný, 2002, s. 25)

Rodina je pro dítě první skupinou lidí, se kterou přijde do blízkého kontaktu. Zde si vytváří své první vazby na pečující osoby a první vztahy. Rodina dítě socializuje, učí jej jazyk, normy společnosti, v níž bude žít, pomáhá mu zorientovat se ve světě. Vytváří pro něj bezpečnou půdu, aby se mohlo vyvíjet, růst a stát se samostatným členem společnosti. Rodina je také první skupinou lidí, která dětem poskytuje zpětnou vazbu o tom, jaké jsou a jakou mají hodnotu. Díky této zpětné vazbě si děti vytváří představu o sobě samých a o tom, jak je vidí zbytek světa.

To, jakým způsobem rodina pečuje o dítě, jaké mu dává příklady zvládání stresových situací a chování k sobě navzájem, má vždy vliv na celý život dítěte. Proto je důležité se zabývat tím, jak plní svou úlohu rodiny s rozvedenými rodiči a jaký dopad má rozvod na jejich děti. Zde je potřeba upozornit ještě na jeden z fenoménů dnešní společnosti – nesezdané soužití partnerů a rodičů. Podle Hamplové (Zeman, Řeháková, Polásek a Soukupová, 2006) se oproti éře komunismu dnes namísto 90 – 95% žen vdává již jen něco okolo 60% žen. Děti se tak stále častěji rodí matkám samoživitelkám anebo partnerům žijícím v nesezdaném soužití. Partnerství a rodičovství nesezdaných párů funguje velmi podobně jako u lidí, kteří uzavřeli formální sňatek. Stejně tak rozchody těchto párů probíhají podobně jako rozvody manželů. Řeší obtíže při dělbě majetku i péče o děti. Dá se předpokládat, že i děti prožívají rozchod rodičů stejně jako rozvod. Nicméně není to jen rozpad partnerství rodičů jako takový, co ovlivňuje dítě, mezi další a možná důležitější faktory patří i to, jakým způsobem se rodiče po rozpadu svého partnerství starají o své děti. To, jakou měrou se oba podílí na jejich výchově a jaké komunikační vzory dětem předkládají.

Vzhledem k podobnosti nesezdaného soužití a manželství budu pro zjednodušení textu v celé této práci používat jen termín manželství, totéž bude platit i u rozchodu partnerů a rozvodu, kde budu používat termínu rozvod.

Ačkoliv se dlouhou dobu děti téměř automaticky po rozvodu svěřovaly do péče matek a se svými otci se vídaly pouze jednou za čtrnáct dní na víkend a během některých prázdnin, stáváme se dnes svědky výrazného nárůstu a propagace svěřování dětí do

střídavé péče. Jedná se o relativně novou formu rodičovské péče, jehož dopad na děti, minimálně v českém prostředí, dosud nebyl hlouběji zkoumán. První větší výzkum se nyní (od podzimu roku 2018) realizuje na Masarykově univerzitě v Brně. A dokonce i tento výzkum je směřován především na rodiče, případně prarodiče a nikoliv dospělé, kteří si jako děti střídavou péčí prošli. Důvodem bude pravděpodobně to, že takových dospělých není ještě v dnešní době moc a udělat z nich reprezentativní vzorek by bylo značně obtížné. A právě to mě vedlo k tomu, abych se na střídavou péči podívala ještě trochu z jiného úhlu pohledu, a to z pohledu profesionálů, kteří s dětmi se střídavou péčí přichází do styku a mohou sledovat, jak je tato péče ovlivňuje. Jedná se zejména o učitele, pracovníky OSPODu a pracovníky rodinných poraden. Cílem mého výzkumu je zjistit, jak tito profesionálové střídavou péčí hodnotí.

2. Rozvody

K zániku manželství může dojít několika způsoby: smrtí jednoho z manželů, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého a rozvodem. (Zákon č. 89/2012 Sb. § 71 odst. 2 a § 755)

2.1. Vývoj rozvodovosti v České republice

Pokud se na podíváme na manželství a způsoby jeho ukončení v historii, zjistíme, že nejprve bylo na našem území díky Josefovskému manželskému patentu povoleno pouze odloučení manželů. Rozluka „od stolu a lože“ zbavila manžele jejich manželských povinností, ale neumožňovala jim uzavřít další sňatek. Rozvod v dnešním slova smyslu byl povolen až v roce 1855. Pro většinu lidí byl však, kvůli značné finanční náročnosti, nedostupný. (Lenderová, 2009)

První větší nárůst rozvodovosti byl u nás zaznamenán po vydání nového zákona o rodině v roce 1965. (Šťastná, 2009) Podle ČSÚ stoupala míra rozvodovosti s jistými výkyvy od roku 1989, kdy činila 37,1%, až do roku 2010, kdy dosáhla 50%. Od tohoto roku míra rozvodovosti, opět s jistými výkyvy, klesá. Poslední známý údaj z roku 2017 uvádí, že úhrn rozvodovosti činil 47,2%. Délka manželství před rozvodem pak trvá v průměru 12,3 let. Špaňhelová (2010) říká, že za rok 2008 iniciovaly 65% rozvodů ženy.

Tato čísla bychom však měli brát pouze orientačně, protože nereflektují délku trvání manželství ani trendy sňatečnosti.

Česká republika se v rámci EU řadí mezi země s nejvyšší rozvodovostí. (Eurostat)

Mukařovský (in Ivo Možný, 2002, s. 25) však o vysoké rozvodovosti v České republice říká: „*Snadnost a četnost rozvodů je opravdu vysoká, ale rozvody destabilizují manželské páry pořád milosrdněji, než to dělala v tradičních společnostech smrt: i při současné míře rozvodovosti průměrná délka jednou uzavřeného manželství je dnes u nás výrazně delší, než bývala v 17. století.*“

2.2. Příčiny a pravděpodobnost rozvodů

Na otázku, proč se rodiny v České republice tak často rozpadají, odpověděl Ivo Možný (2016) tak, že rodina se rozpadá, protože může.

V době, kdy existoval pouze církevní sňatek, bylo manželství posvátné a podmiňovalo rodinné i společenské soužití. Zejména pro ženy byl život bez partnera velice

obtížný (staré panny a svobodné matky), vdovy tvořily výjimku. Tím, že byl uzákoněn civilní sňatek a podmínky k dosažení rozvodu se obzvláště po roce 1989 značně zjednodušily, se změnil přístup společnosti k rozvodům. (Lenderová, 2009) Lidé jsou dnes vychováni k tomu, aby před zájmy a fungováním rodiny upřednostňovali své vlastní cíle a potřeby. (Palonciová, 2013; Matoušek a kol., 2015 a Možný, 2016)

U některých skupin lidí a také v některých oblastech existuje vyšší riziko rozpadu manželství, než u jiných. Nejčastěji k rozvodům dochází ve velkých městech a na severu České republiky, oproti tomu v Jihomoravském kraji je míra rozvodovosti poměrně nízká. Paní Marta Vohlídalová (2010) ve své studii uvádí, že častěji se rozvádí muži, kteří mají nižší vzdělání než jejich ženy. Dále jsou to muži s nízkým a ženy se středním vzděláním.

Statistiky soudů zveřejněné na stránkách ČSÚ (2006) ukazují, že lidé se nejčastěji rozvádí kvůli rozdílným povahám, názorům a zájmům. Druhou nejčastější příčinou bývá nevěra a alkoholismus. Poměrně významnými důvody je i zlé nakládání, odsouzení za trestný čin a nezáměr o rodinu. Žádost o rozvod podávají mnohem častěji ženy (viz Špaňhelová, 2010).

Podle teorie C. Rusbultové (in Matoušek a kol., 2015) závisí rozpad partnerských vztahů především na tom, jestli mají partneři lepší alternativy než společný život a tom, kolik toho do vztahu doposud investovali (čas, peníze, energie).

2.3. Druhy rozvodů

Existují dva druhy rozvodu: rozvod sporný a rozvod nesporný. Oba může soud zamítnout, pokud by rozvod byl ve velmi vážném rozporu se zájmy nezletilých dětí (zejména u psychicky a fyzicky hendikepovaných dětí). Rozvod sporný lze zamítnout i v případě, že by rozpad manželství způsobil výraznou újmu tomu z manželů, který se rozvádět nechce a rozvod nezavinil. (Šmolka a Mach, 2008) Běžně se to však nestává.

Rozvod nesporný probíhá daleko rychleji a bývá tedy i levnější. Nicméně aby k němu mohlo dojít, je třeba, aby s rozvodem oba manželé souhlasili, aby byli manželé déle než rok, přičemž půl roku žili odděleně, aby se domluvili ohledně rozdělení majetku, bydlení i porozvodové péči o nezletilé děti. (Novák a Průchová, 2004)

Rozvod sporný nastává ve chvíli, kdy buď podává žádost o rozvod pouze jeden z manželů, nebo se manželé nejsou schopni domluvit na porozvodovém uspořádání. Zde je třeba u soudu prokázat, že manželství je nenapravitelně poškozeno a zkoumají se důvody jeho rozvratu. (Šmolka a Mach, 2008)

2.4. Rozvody s nezletilými dětmi

Podle ČSÚ procento rozvedených manželství s nezletilými dětmi od roku 1989 ze 72,1% do roku 2017 poklesl na 59,0%. Než dojde k rozvodu takového manželství, je třeba, aby bylo rozhodnuto o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, tj. kdo bude dítě vychovávat a kdo z rodičů bude jakou finanční částkou přispívat na potřeby dítěte. Soud by se měl snažit, aby toto uspořádání bylo v nejlepším zájmu dítěte.

V některých případech je možné již před rozvodem podat předběžné opatření o úpravě styku, který by měl zajistit, aby se dítě ještě před definitivním rozhodnutím soudu buď mohlo, anebo nemuselo stýkat s jedním z rodičů. (Matoušková, 2015)

2.5. Placení výživného

Rodiče mají ze zákona povinnost živit své dítě od narození až do doby, kdy dokončí studia a bude si moci vydělávat na živobytí samo. Měli by tak činit podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Podle zákona by se dítě mělo podílet na životní úrovni svých rodičů, takže soud zkoumá výši jejich majetku i příjmy. Dále musí brát ohled na případné vyšší náklady na péči o dítě, které mohou být způsobeny např. zdravotním hendikepem, potřebou rozvíjet nějaké specifické nadání (hudební, sportovní). Během let, kdy dítě dospívá, může dojít k mnoha změnám (inflace, ztráta zaměstnání jednoho z rodičů, nemoc dítěte, zvýšené náklady na studium atd.), na jejichž základě může být výživné zvýšeno, nebo sníženo. (Šmolka a Mach, 2008)

Vzhledem k tomu, že ve více než 80% případů je nezletilé dítě svěřeno do péče matky, je výživné častěji určováno otcům. Jeho výše se v roce 2017 průměrně pohybovala okolo 3.000 Kč. Matkám bylo v témže roce ukládáno platit výživné v průměru o polovinu nižší, tedy 1.492 Kč. Na rozdíl ve výši placených alimentů má vliv mimo jiné to, že muži mají zpravidla vyšší příjmy než ženy. V případech, kdy je dítě svěřeno do střídavé, či sdílené péče, soud může nařídit vyživovací povinnost oběma rodičům. (České soudnictví: Výroční statistická zpráva, 2017)

Výzkumy ukazují, že otcové, kteří jsou v pravidelném kontaktu se svými dětmi, jsou ochotnější platit výživné pravidelně, ve stanovené výši a někdy i něco navíc. Lze předpokládat, že tato ochota se zakládá na jejich bližším vztahu k dětem a na tom, že otcové při pravidelném kontaktu mají lepší přehled o potřebách svých dětí a o nákladech spojených s péčí o ně. (Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006)

Kvůli velkému množství mužů, kteří dlouhodobě neplatí alimony na své děti, se v České republice již několik let mluví o tom, zda po vzoru Německa nezavést tzv. zálohované výživné. Zálohované výživné spočívá v tom, že stát zaplatí matce soudem vyměřenou částku výživného, kterou následně vymáhá po neplaticím otci dítěte.

Pokud je jednomu z rodičů stanoveno, vzhledem k jeho vysokým příjmům, platit vyšší výživné, než je reálně na pokrytí potřeb dítěte potřeba, je možné, aby z části výživného dítěti spořil. (Šmolka a Mach, 2008)

2.6. Svěření do péče

Dítě může být po rozvodu svěřeno buď do výhradní péče jednoho z rodičů, do společné péče obou rodičů, do střídavé péče, do péče jiné osoby. Na druhu péče se mohou rodiče domluvit spolu, nebo jej určí soud.

V České republice se velmi dlouho držel trend svěřovat dítě do péče matek. Jedním z důvodů, byly poválečné studie o tom, jak výrazně negativně se u dětí za války projevilo odloučení od matky jako důležité pečující osoby (Pavlát, 2015). V posledních deseti letech se však situace začala postupně měnit. „*V řeči konkrétních čísel, podíl kdy soud svěřil dítě do péče matce, klesl z 86,6 % v roce 2012 na 80,2 % v roce 2017. Podíl případů, kdy bylo dítě do péče svěřeno oběma rodičům, se výrazně zvýšil z 5,2 % v roce 2012 na 11,6 % v roce 2017. To je nárůst o 6,4 procentního bodu nebo také o 123,1 procenta.*“ (České soudnictví: Výroční statistická zpráva, 2017, s. 66)

V USA je trend svěřování dětí do střídavé péče již déle a v tuto chvíli se v tamních podmínkách jedná o nejčastější porozvodové uspořádání. (Meyer, Cancian and Cook., 2017)

2.6.1. Rodičovský plán

V relativně nedávné době se v českých podmínkách začalo prosazovat, aby rodiče při rozhodování o tom, co bude po rozvodu s jejich dětmi, postupovali podle rodičovského plánu. Podobné plány jsou v zahraničí již běžně používané.

Rodičovský plán je nástroj, který by rodičům měl pomoci se rozmyslet o tom, co všechno budou muset stran svých dětí před rozvodem vyřešit. Má tedy několik otázek, na něž by si rodiče měli odpovědět, a to naprosto konkrétně. Týkají se několika oblastí života dítěte. První z nich je, kde bude dítě bydlet a jak častý kontakt by mělo mít s každým z rodičů, jak se budou řešit významné události, jako jsou narozeniny a Vánoce a také rozdělení času o prázdninách. Mělo by být ošetřeno i to, jakým způsobem a jak často se

mohou děti s rodičem, u něhož právě netráví čas, zkontaktovat (telefon, sociální sítě atd.). Druhou oblastí je rozhodování ohledně věcí v životě dítěte, jakými jsou: volba školy, medicínské zákroky, náboženské otázky, někdy i rozhodování o každodenních věcech. Třetí oblast představuje komunikace mezi rodiči, tedy jakým způsobem, v jakém rozsahu se budou informovat o tom, co se s jejich dětmi děje. Může se to týkat i krizových situací, kdy je dítě hospitalizováno v nemocnici apod. Čtvrtou oblast představuje řešení věcí, jako je nákup oblečení, školních pomůcek, placení výletů a další praktické věci například kdo bude s dítětem docházet k lékařům a mít u sebe jejich doklady (pas, průkazku pojištění apod.). Pátá oblast se týká cestování, toho, jestli a případně za jakých podmínek může jeden z rodičů s dítětem vycestovat do ciziny. Šestý bod je stěhování. Obsahuje to, jak daleko se může jeden rodič s dítětem přestěhovat, jestli tak může učinit bez souhlasu druhého rodiče a jakým způsobem se bude řešit, pokud se druhému rodiči neúnosně zvýší náklady při cestě za dítětem. Dále se zde píše, jakým způsobem budou mezi sebou rodiče řešit neshody ohledně rozhodování o dětech. A posledním bodem je revidování rodičovského plánu, podle aktuálních potřeb dítěte. (Department of justice, 2019; Okresní soud v Novém Jičíně)

2.6.2. Kritéria při rozhodování o svěřením dítěte do péče

V průběhu rozvodu zastupuje zájmy dětí namísto rodičů soudem určený kolizní opatrovník. Jedná se o příslušníka úřadu obce s rozšířenou působností, zpravidla bývá pověřen sociální pracovník z úřadu OSPOD. Kolizní opatrovník má za úkol provést šetření v rodině dítěte a zjistit, jaké jsou v rodině vztahy a případné problémy. Vede pohovory s rodiči i s dětmi, někdy i s pracovníky školních zařízení. Ze šetření vyhotovuje zprávu, na jejímž konci je doporučení pro soud.

Zkoumá se, jak se který rodič dovede o dítě starat, jaké má zázemí, jaký spolu mají vztah, jak jej může materiálně zabezpečit, jaký je jejich životní styl a morální hodnoty a jakou roli měl v dosavadním životě dítěte. Je dobré, aby dítě po rozvodu mohlo po rozvodu pokračovat ve způsobu života, na něj bylo zvyklé (návštěvy u příbuzných, návštěva stejného předškolního, nebo školního zařízení a volnočasových aktivit), takže soudy přihlíží do určité míry i k tomu, který z rodičů mu to může nabídnout. (Matoušek a kol., 2015)

Posuzování kvalit rodičů v době rozvodu však může být velmi nesnadné, protože rodiče, kteří jsou pod velkým stresem, mohou vykazovat až patologický způsob chování.

Pokud je dítě, o němž soud rozhoduje starší 12 let¹, je soud povinen zjistit jeho názor a vzít jej v úvahu. (Novák a Průchová, 2004) Je dobré zjišťovat názor dítěte co nejdříve, aby nedošlo k jeho zkreslení z důvodu stresu v průběhu rozvodu a manipulace ze strany některého z příbuzných (očerňování jednoho z rodičů, uplácení dítěte dárky a výhodami – pozdější večerka, delší doba na internetu atd.). Zároveň je třeba, aby dítě nebylo stresováno volbou mezi rodiči tím, koho mají raději. (Pavlát, 2015)

Soud může nařídit i vypracování znaleckého posudku (každý z rodičů jej hradí z 50%), v některých případech si jej nechávají vyhotovit jednotlivě sami rodiče. Znalecký posudek může provádět pouze znalec vedený v evidenci ministerstva spravedlnosti, v rámci sporů o dítě se jedná zpravidla o psychologa, v určitých případech může být pověřen i psychiatr. Ten podrobuje dítě různým testům. Jedná se zejména o rozhovory, projektivní testy (kresba naší/začarované rodiny, lidské postavy), ale i pozorování interakcí v rodině, aby zjistil, jestli má dítě k některému z rodičů bližší vztah a jestli není někým manipulováno. Zároveň by měl zkoumat osobnost a výchovné schopnosti rodičů. V některých případech se znalec zaměřuje i na to, jestli má dítě nějaké psychické či zdravotní problémy a pokud ano, jestli k nim došlo jako následek péče rodičů. (Novák a Průchová, 2004; Matoušek a Pavlát., 2015) Není vhodné, pokud jeden z rodičů doprovází dítě ke znalci i zpět, dítě tím bývá vystaveno tlaku, aby o tomto rodiči mluvilo kladně a zavděčilo se mu, popřípadě jej nepošťvalo proti sobě. (Novák a kol., 2015)

2.6.3. Nejlepší zájem dítěte

Toto slovní spojení se poprvé objevilo v Úmluvě o právech dítěte OSN v roce 1989. Bohužel se však jedná o velmi nejasnou formulaci, která v praxi způsobila mnoho problémů, protože se s ní oháněl každý (tj. rodiče, soudci, sociální pracovníci, další příbuzní dítěte, psychologové) podle svých vlastních zájmů, přání a představ. Ty se od skutečného zájmu dítěte mohly diametrálně odlišovat. Nakonec se částečného upřesnění dočkalo v akčním plánu na období 2009-2011. Zde se uvádí, že: „...*nejlepší zájem dítěte má sloužit k tomu, aby životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte byly plně vyvinuty v rámci rodiny; cizí péče a podpora má být dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře.*“ (Kornel, 2015, s.70)

---

¹ Jedná se o orientační věkovou hranici. Předpokládá se, že dítě je v tomto věku rozumově natolik zdatné, že je schopné si udělat svůj vlastní názor.

3. Jak děti zvládají rozvod

Pro děti je rozvod rodičů vždy velice významnou životní změnou. Každé dítě však může tuto situaci prožívat jinak a jinak reagovat. Záleží na tom jaké dítě je (temperament, schopnost přizpůsobit se), kolik mu je let, jak mu rodiče rozvod vysvětlí, jak se k rozvodu staví blízká rodina a jaké změny rozvod provázejí (stěhování, změna školy, noví partneři rodičů, noví sourozenci). Děti mohou rozvod snášet lépe, pokud mají někoho, komu se mohou svěřit (sourozenci, prarodiče, ale i domácí mazlíček. V. Trnka (in Novák a Průchová, 2004) říká, že nejvíce strádají děti, jejichž rodiče zůstávají i po rozvodu ve velice silném konfliktu obzvláště, pokud jsou spolu i nadále, např. z finančních důvodů, nuceni sdílet společné bydlení. Více trpí také děti, které se staly svědky domácího násilí. Problém také nastává ve chvíli, kdy rodiče vedou o svěřeni do péče opakované spory, které neustále znemožňují adaptaci dítěte (Pavlát, 2015).

Jak již bylo řečeno, pro děti je asi nejhorší, pokud musí žít v konfliktním prostředí. Velice trpí tím, když si přes něj rodiče řeší své problémy a navzájem se osočují. Dítě tím od nich dostává zprávu, že ti, na něž se zatím vždy spoléhalo, kteří jsou mu vzorem, jsou vlastně špatní a zlí a je z toho přinejmenším zmatené. Ztrácí pocit jistoty, bezpečí a někdy i pocit vlastní hodnoty. (Matoušek a kol., 2015)

Děti se mnohdy obviňují z krachu manželství svých rodičů. Podle Bergera a Gravillon (2011) je to kvůli tomu, že pro psychiku dětí je daleko obtížnější se srovnat s tím, že jsou bezmocné a nedokážou ovlivnit svůj vlastní život než to, že udělaly něco špatného a zaslouží si potrestání.

Děti mohou začít být úzkostlivé, bát se o rodiče, aby se jim nic nestalo. (Berger a Gravillon, 2011) Mohou pociťovat separační úzkost. (Špaňhelová, 2010) Nejsou si jisté, jestli je rodiče vždy budou mít rádi, nebo je opustí, stejně jako opustili sebe. (Berger a Gravillon, 2011) U některých se objevují noční děsy, či pomočování. (Špaňhelová, 2010)

Mezi další emoce, které děti pociťují, patří stud. Kvůli tomu se odmítají svěřit přátelům i dalším blízkým osobám a všechny negativní myšlenky a pocity si nechávají pro sebe. Děti mohou být i agresivní, nadávat rodičům, vyčítat jim rozvod, prát se ve škole. (Berger a Gravillon, 2011) Agrese se může projevit i v chování vůči sama sobě – sebepoškozování, anorexie. Jiné děti se naopak začnou chovat nepřírozeně vzorně, aby rodičům nepřidělávaly starosti, nebo aby dokázaly napravit jejich vztah. (Špaňhelová, 2010)

Děti mohou být více ohroženy, pokud je rozvod postaví do role, která je neúměrně zatěžuje; rodiče jim svěřují se svými problémy, nechávají je, aby za ně řešily konfliktní situace, dělají si z nich spojence v boji proti partnerovi, nebo je nechají, aby jim na partnera „donášely“. (Matoušek a kol., 2015)

Soustavné očerňování jednoho z rodičů může dítě přimět k tomu, aby jej „zavrhlo“. V mnohých textech se tak již dnes setkáváme s termínem „syndrom zavrženého rodiče“. Jedná se o komplex znaků, které lze u některých dětí po rozvodu vyzorovat.

Dětem může při navykání na nové a neznámé podmínky pomáhat dodržování rituálů, na něž jsou zvyklé, či rituály nově vytvořené (ukládání do postele, stolování, oslavy svátků atd.). (Sobotková, 2001)

3.1. Rodina s jedním rodičem

Podle většiny psychologů děti lépe prospívají ve fungující, byť by neúplné, rodině, než v rodině, kde jsou svědky neustálých hádek. Na absenci jednoho z rodičů jsou děti schopné si zvyknout během dvou až tří let, pokud jim to nekomplikují další porozvodové neshody. Během těchto let by měly vymizet případné negativní jevy (zhoršený prospěch). (Sobotková, 2001)

Sobotková (2001, s. 134) také uvádí, že: *„To, co děti chtějí a potřebují, je pokračující a, pokud možno, stabilní, perspektivní vztah s dospělými, které vnímají jako své rodiče.“*

Nicméně existují i studie, které říkají, že děti žijící pouze s jedním rodičem vykazují více rizikového chování. Obecně se jednalo o nižší školní prospěch a v případě chybějícího otce se u dívek objevoval dřívější začátek sexuálního života včetně otěhotnění, u chlapců pak vyšší agresivita. (Ellis; Hethringtonová a Kelly, Mott in Pavlát, 2015)

Pro dítě však nejsou důležití jen rodiče, ale i širší rodina (prarodiče, strýcové, tety atd.) a další blízké osoby (sousedé, rodinní přátelé, učitelé apod.), které mohou roli chybějícího rodiče kompenzovat. Například strýc nebo dědeček mohou chlapce učit zacházet s náradím a tety s babičkami naučit dívku domácím pracím (vaření, pletení).

3.2. Nový partner, nová rodina

To jakým způsobem se děti sžívají s novým partnerem svého rodiče, či novou rodinou ovlivňuje stejně jako u rozvodu věk dítěte, jeho osobnost a podpora okolí. Lze předpokládat, že nejhůře se budou novým podmínkám přizpůsobovat adolescenti, kteří

jsou v tomto období přirozeně více negativističtí. Oproti tomu mladší děti snáze přijímají nové lidi, pokud se k nim chovají pěkně. (Sobotková, 2001) To můžeme pozorovat i ve školním prostředí, kde děti z nižších ročníků zpravidla soutěží o pozornost dospělého, zatímco starší děti se jí spíše snaží vyhnout.

Většina dětí se však nejprve potřebuje srovnat s tím, že rodiče už spolu nežijí, a proto není moc dobré, když jim do života okamžitě po rozvodu vtrhne „nový rodič“. Děti se zpravidla cítí bezpečněji, když se s novým partnerem seznamují na neutrální půdě a mají k tomu dostatek času. (Berger a Gravillon, 2011) Dokonce i pro nevlastní rodiče může více času ke sžití s novou rolí představovat velkou výhodu a zmírňovat jejich případný stres z toho, že mají mít určitou míru zodpovědnosti za naprosto neznámé dítě. (Sobotková, 2001)

Některé děti mají problém přijmout partnera rodiče kvůli loajalitě vůči druhému rodiči. Děti mohou mít pocit, že pozice nepřítomného rodiče je ohrožena. Mohou také žárlit na pozornost, kterou si navzájem věnuje jeho rodič s novým partnerem. (Amato, 2005)

Nevlastním rodičům bývá doporučováno, aby začínali budovat s dětmi spíše přátelský a podpurný vztah a nesnažili se být „skutečným rodičem“. Děti by tak neměly mít potřebu bránit svého vlastního rodiče a jeho pozici a komplikovat tak rozvoj nového vztahu. (Sobotková, 2001)

3.3. Vliv rozvodu na budoucí život dětí

Podle některých výzkumů se děti rozvedených rodičů rozvádějí mnohem častěji než děti vyrůstající ve stabilním manželství. Existuje pro to několik možných vysvětlení. Wallerstein (in Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006) například říká, že tato skutečnost souvisí s tím, že děti z rozvedených rodin jsou méně odhodlány k tomu, aby si hledaly partnera a ještě méně k tomu, aby se snažily si s partnerem udržet kvalitní blízký vztah. V tomto případě to souvisí s jejich nízkým sebehodnocením. Judith Rich Harrin (in Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006) oproti tomu spojuje vysokou rozvodovost těchto dětí s genetickými predispozicemi.

Bandura (in Amato a Patterson, 2017) zastává názor, že děti, které zažily rozvod, neměly dostatek příležitostí se naučit úspěšnému partnerskému chování, naopak jsou vystaveny chybným vzorcům chování, které vedou k rozpadu vztahu. Dle Amata a Patterson (2017) se jedná zejména o přehnanou kritičnost, špatnou komunikaci, projevy

agresivity a žárlivosti. Děti tyto modely v budoucím životě využívají a to zapříčiňuje jejich neúspěchy v oblasti partnerských vztahů.

Amato (Paul r. a Sarah e. Patterson, 2017) vytvořil model, podle něhož se rozpadnutí vztah rodičů promítá do několika životních oblastí dětí, a ty později zapříčiňuje jejich vyšší rozvodovost. Jako první uvádí, že děti z rozvedených rodin mají oslabené schopnosti žít v blízkém vztahu. Na druhém místě je to, že tyto děti k rozvodu přistupují s menšími předsudky, mají pocit, že je to prostě jen jedno z řešení nefunkčního vztahu. Na třetím místě stojí to, že dosahují nižšího vzdělání a to všeobecně zvyšuje riziko rozvodu. Jako čtvrtý bod uvádí, že děti z rozvedených rodin více riskují. Pátým bodem je pak jejich emoční nestabilita. Jako šestý bod uvádí kumulaci stresu. Stresem se v těchto případech míní především konfliktní vztahy mezi rodiči, novými partnery, nevlastními sourozenci, změny bydliště a škol.

Jako další důvody pro nízkou stabilitu manželství dětí z rozvedených rodin se uvádí například to, že uzavírají sňatek v mladém věku (někdy z důvodu nízkého socioekonomického statusu, někdy kvůli neshodám v původní rodině a někdy kvůli „citové vyprahlosti“), což znamená, že měly zúženou možnost výběru partnera a zároveň neměly dostatek času na to, aby stihly dostatečně vyzrát a vyspět. (Glenn & Kramer; Keith, Finlay; Thornoton in Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006)

Glenn & Kramer (in Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006) přisuzují vliv i tomu, že děti z rozvedených rodin jsou při výběru partnera méně usměrňovány vlastními rodiči a také tomu, že přistupují k manželství mnohem pesimističtěji. Neočekávají, že by jim mohlo vydržet, takže do něj mnohem méně investují a tím i ztrácí motivaci ve vztahu setrvat, pokud mají naději, že si najdou lepšího partnera.

Cherlin (in Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006) ještě dodává, že velký vliv má rozvod a následný způsob života zejména na dívky, které se v důsledku toho co vidí u svých matek, soustřeďují mnohem více na kariéru a snaží se být nezávislé na mužích. To pochopitelně oslabuje jejich vůli zůstat ve vztahu, kde nejsou úplně spokojené.

Podle Amata (Paul a Patterson, 2017) se riziko rozvodovosti zvyšuje, pokud děti zažijí více než jeden rozvod a naopak se snižuje, pokud mají děti dobrý vztah se svou matkou a vychovateli ve škole.

Výzkum na toto téma vzniknul i v České republice. Potvrzuje zahraniční studie na téma transgeneračního přenosu disfunkčních manželství. Zároveň se zde dozvídáme, že tyto ženy mnohem častěji volí formu nesezdaného soužití. A nesezdaná soužití mají

prokazatelně nižší stabilitu než manželství. (Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006)

4. Podpora rodiny v období rozvodu

Rozvod patří mezi nejnáročnější události v životě člověka. Podle Matouška (2015) je dokonce náročnější než úmrtí v rodině. Pro mnoho lidí totiž rozvod představuje jejich vlastní selhání (špatně si vybrali partnera; vybrali si dobrého partnera, kterého si nedokázali udržet...). Další přitěžující okolností je pak to, že pokud spolu měli manželé děti, rozvodem nic nekončí a oni se musí pokusit odložit veškeré negativní emoce a vytvořit nový druh spolupracujícího vztahu, aby se mohli o děti i nadále postarat. Musí si uvědomit nezastupitelnou roli, kterou oba dva v životě svých dětí mají a že za ně stále nesou odpovědnost. Rodiče, kteří mezi sebou mají silné konflikty, jimi bývají přehlčeni a nezbyvá jim na péči o děti dostatečná kapacita.

Z těchto důvodů bych zde ráda popsala několik institucí, jejichž pracovníci by měli rodinám v rámci rozvodového procesu pomoci. Za zmínku rovněž stojí i Cochemská praxe, metoda, díky níž by měla mít rozvodová řízení hladší průběh. To by mělo ochránit děti před většinou negativních jevů, jimž by byly jinak při rozvodu vystaveny.

4.1. *Cochemská praxe*

Tuto metodu začal praktikovat německý soudce J. Rudolph. Zásady a principy Cochemské praxe jsou že: rozhodnutí o životě dětí patří mezi kompetence rodičů, všichni zúčastnění profesionálové jsou si rovni, k úspěšnému procesu řešení porozvodové situace je třeba respekt, dobrá komunikace a orientovat se na potřeby dětí a snaha o spolupráci. (Nováková, 2019)

Nejprve se musí sejít všichni profesionálové, kteří s rodinou pracují a musí si vyjasnit své role a kompetence. To je první krok k tomu, aby spolu mohli v průběhu celého procesu efektivně spolupracovat a střídát se v intervencích podle aktuálních potřeb. (Matoušek a kol., 2015)

Profesionálové se snaží především zplnomocnit rodiče a vést je k tomu, aby mysleli na zájem svých dětí, podpořit je v tom, aby se byli ohledně svých dětí schopni domluvit stejně, jako to dělali a budou dělat do té doby, dokud za ně budou mít odpovědnost a starat se o ně. (Nováková, 2019)

Výhodou této metody je zrychlení celého procesu. Dále to, že k závěrečnému řešení by se mělo dojít formou dohody, s níž budou oba rodiče souhlasit. A v poslední řadě i to, že

ona dohoda je vytvořena především rodiči, tedy lidmi, kteří by měli nejlépe rozumět potřebám svých dětí. Díky tomu se minimalizují zásahy státu do rodinných záležitostí.

Pro soudce spočívá výhoda v opět v rychlosti celého procesu, ale i v tom, že nemusí posuzovat situaci dítěte pouze ze zpráv, které mu někdo přiloží a u kterých nemůže vědět, jak moc se zakládají na skutečnosti.

OSPODy v tomto případě také nejsou tlačeny do role někoho, kdo má posoudit kompetence rodičů dítěte, a ti na ně proto nemají důvod vyvíjet tlak, aby rozhodli v jejich prospěch, nesnaží se jimi manipulovat a získat je na svou stranu. OSPODy pak působí pouze jako prostředník a snaží se rodiče upomínat na zájmy jejich dětí. (Nováková, 2019)

4.2. Občanské poradny

Tyto poradny u nás existují od devadesátých let dvacátého století. Jsou sdruženy v rámci Asociace občanských poraden. Pracovníci poraden poskytují klientům bezplatně sociální poradenství v mnoha oblastech, mimo jiné i v oblasti rodiny a mezilidských vztahů a rozvodového práva. Klienti se zde dočkají především relevantních a objektivních informací o tom, jak z právního hlediska řešit svou situaci, nikoliv terapie nebo rad jak komunikovat s druhým partnerem. (Schreilová, 2015)

4.3. Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy

V České republice (tehdy ještě Československé) byla první poradna tohoto typu založena v Praze roku 1967 a postupně se začaly rozšiřovat po celé zemi. Tamní odborníci pracují spolu s klienty na jejich partnerských konfliktech a snaží se tak předejít zbytečným rozvodům. V indikovaných případech klientům pomáhají zlepšit komunikaci alespoň na takovou úroveň, aby se mohli slušně rozejít a zůstat funkčními rodiči pro své děti. (Schreilová, 2015; Centrum sociálních služeb Praha, 2017)

Již od počátku fungují poradny až na menší výjimky bezplatně, a to především kvůli tomu, aby byly dostupné každému, kdo chce využít jejich pomoci. Z dlouhodobé zkušenosti totiž vyplynulo, že je nejčastěji kontaktují právě ti partneři, kteří ve vztahu z nějakého důvodu trpí (jsou podváděni, týráni, zneužíváni) a často mívají i nižší příjem, takže placená služba by pro ně představovala značnou bariéru. (Schreilová, 2015; Centrum sociálních služeb Praha, 2017)

V některých případech je rodičům doporučeno, aby zkusili strukturovanou separaci. Jedná se o takový „rozchod na nečisto“. Strukturovaná separace je omezená časem, zpravidla trvá šest měsíců. Během této doby by měli partneři žít odděleně a omezit

vzájemnou komunikaci pouze na věci týkající se péče o děti. Mají tak možnost si vyzkoušet, jak jim život bez stávajícího partnera vyhovuje a odpočinout si od něj. Někteří partneři se díky tomu ujistí, že jsou schopni vše zvládat i bez partnera a přestanou mít strach z této nové situace, jiní si uvědomí, že byli mnohem spokojenější spolu a získají novou motivaci k překonání konfliktů. (Schreilová, 2015; Centrum sociálních služeb Praha, 2017)

4.4.   *Poradny zaměřené na děti*

Existují i poradny, které se specializují na pomoc dětem. Patří mezi ně internetový portál Právo na rodiče, dětská krizová centra a Linka bezpečí. Na stránkách Práva na rodiče se mohou děti dočíst, co je v době rozvodu pravděpodobně čeká a jakých práv mohou v průběhu rozvodového řízení využít. Mohou si zde přečíst i příběhy jiných dětí, které si prošly podobnou situací, jakou si prochází oni sami. (Nováková a kol. 2019)

4.5.   *Mediace*

Kvůli snaze předejít soudním sporům, které mají výrazně negativní dopad na život dětí, a opakování sporů o péči a řešení rozvodových konfliktů soud někdy rodičům doporučuje, nebo nařizuje mediaci. Dříve záleželo na soudcích, v jakém rozsahu budou rodiče mediaci absolvovat. Od roku 2012, kdy vstoupil v platnost zákon o probaci a mediaci (č. 202/2012 Sb.), však mají mnohem omezenější moc. Mohou rodičům nařídít pouze první sezení u zapsaného mediátora (nelze nařídít sezení u mediátora pracujícího na volnou živnost) s časovou dotací tří hodin, nebo mediaci trvající nejdéle tři měsíce. První schůzku s mediátorem může nařídít i OSPOD. (Brzobohatý, 2015)

Mediace v České republice funguje ve třech možných podobách. První jsou mediátoři pracující v rámci soukromého sektoru. Tito mediátoři přijímají pouze klienty, kteří si mediaci zaplatí a domluví se na ní. Druzí pracují v rámci neziskových organizací, takže lze v určitých případech jejich služby využít bezplatně. Zde je třeba jen metodicky ošetřit, aby informace, které budou řečeny v rámci mediace, zůstaly důvěrné, neboť NNO mají povinnost spolupracovat se soudy a OSPODy a mohlo by tak dojít k porušení zásad mediace. Třetí fungují podle zákona o mediaci, tedy mediátoři zapsaní na seznamu Ministerstva spravedlnosti. (Brzobohatý, 2015)

Mediátoři jsou speciálně vyškolení odborníci, kteří si i uprostřed konfliktu rodičů zachovávají neutralitu a usnadňují jim domluvu o tom, co je pro ně a jejich dítě přijatelným řešením. Různými technikami se je snaží přimět ke konstruktivnímu dialogu. Je důležité,

aby se v rodičích neprobouzel pocit ukřivděnosti a pokud již existuje, tak aby se zmírnil. Rodiče navzájem by měli pochopit své pohnutky a dokázat se podívat na situaci pohledem toho druhého. (Brzobohatý, 2015)

V ideálním případě by v rámci mediace měli rodiče sepsat dohodu s konkrétními a přesnými informacemi o tom, kdo bude jak často s dítětem, kdo bude co hradit, jakým způsobem bude předání dítěte konat, jestli a jak je možné kontakt zrušit a především na sankcích za nedodržení dohody. Problémem je to, že nic z této dohody není závazné, pokud to soud nepotvrdí. (Brzobohatý, 2015; Vaňková, 2019)

5. Druhy porozvodové péče o děti

Jak již bylo řečeno, dítě po rozvodu přechází buď do výhradní péče jednoho z rodičů, do společné péče obou rodičů, do střídavé péče, do péče jiné osoby. Obecně platí, že pokud se změní podmínky (např. stáří dítěte, přestěhování, změna práce jednoho z rodičů), které vedly soud k určitému rozhodnutí, lze podat návrh na změnění původního rozsudku.

5.1. Svěření do péče výhradní matky

Podle statistik je u nás zhruba v 80% případech bývá dítě svěřeno do výhradní péče matky. (České soudnictví: Výroční statistická zpráva, 2017) Jedná se tedy o nejčastější porozvodové uspořádání péče o děti. Důvodů, proč soudy svěřují děti tak často matkám je několik. Mezi hlavní patří to, že matky si o toto uspořádání žádají mnohem více než otcové. Dále také dlouho zakořeněný názor, že matky se dokážou o své děti postarat nejlépe a rozumí jim a jejich potřebám více než otcové děti (tento názor zastává jak většinová společnost, tak některé soudy, ale kupodivu často i otcové děti). Matky také dětem již tradičně přizpůsobují svou kariéru, tedy dobu strávenou na rodičovské dovolené, využívají možnost zkrácených úvazků, volí druhy zaměstnání, které dovolují spojit pracovní a rodinný život (Vohlídalová, 2014; Taševská, 2017, A).

Hardy (in Nielsen, 2015) však tvrdí, že schopnost kvalitně pečovat o dítě se odvíjí od zkušeností s péčí a od množství času, které s dítětem pečující osoba stráví. Matky tedy nejsou oproti otcům zvýhodněné žádným speciálním senzorem ani mimořádnými schopnostmi. Jde jen o to, jestli se otcové do výchovy svých dětí zapojit chtějí a praktikují-li péči o ně v určitém rozsahu tak, aby měli možnost se na své dítě naladit a rozumět jeho potřebám.

V posledních letech se však čím dál tím víc objevují stížnosti otců, kteří chtěli své děti mít buď ve střídavé péči, nebo dokonce ve výlučné péči. Tito otcové bojují proti tomu, aby byly děti automaticky svěřovány do péče svých matek, vznášejí stížnosti na předpojatost soudců, sociálních pracovníků a soudních znalců. Aby na toto téma upozornili širší veřejnost a mohli se navzájem ve svém boji podpořit, založili například organizaci Unie otců, Liga otců. Na internetových stránkách těchto sdružení pak prezentují články na téma otcovské a střídavé péče, o tom, jakou roli hrají otcové při vývoji svých dětí. Mimo jiné poukazují na problematiku účelových obvinění z domácího násilí a sexuálního zneužívání

dětí. Prezентují své kauzy o tom, jak probíhal jejich soudní spor o děti, s jakými se setkali překážkami, jakým způsobem jim byl matkou mařen kontakt s dětmi. Nabízí ostatním otcům rady a doporučení, jak bojovat o své děti. Pořádají akce pro rodiny i samotné otce a různé přednášky na téma otcovství a zákonů. (Unie otců, 2019; Mikyška, 2017)

5.1.1. Výhody při svěření do výhradní péče matky

Dítě má jeden stálý domov a jednotnou výchovu matky.

Z výzkumu o tom, jak se rodiče podílí na péči o děti (Hamplová, Šalamounová a Šamanová ed., 2006), vyplývá, že i přes značné změny ve struktuře rodiny, zůstává největší tíže spojená s péčí o děti právě na matkách. Děti svěřené do jejich péče pravděpodobně nepocítí tak výraznou změnu v běžném denním provozu.

Dítě má možnost trávit hodně času se svou matkou, vidět ji v interakcích s ostatními, identifikovat se s ženskou, mateřskou rolí.

5.1.2. Nevýhody při svěření do výhradní péče matky

Největšími riziky při svěření dítěte do výhradní péče matky bývá to, že jim výrazně klesne ekonomický status i síť podpůrných vztahů.

„31,3 procent rodin s jedním rodičem a závislými dětmi je ohroženo chudobou, oproti 6,8 procentům rodin se dvěma dospělými a jedním dítětem a 8,9 procentům rodin se dvěma dětmi (ČSÚ 2012b). 25,3 procent domácností sólo rodičů má příjmy do 15 000 Kč a 1,8 procent má příjmy nižší než 5000 Kč měsíčně.“ (Hašková, Křížková a Dudová, 2015, s. 22) Matky samoživitelky se snaží vyrovnávat úbytek financí tím, že začnou více pracovat. Mnohdy zastávají více než jedno zaměstnání, a pak jim zbývá méně energie a času na péči o děti, což se může stát dalším rizikem pro zdárný vývoj jejich dětí.

„Kontakty s otcem dětí (dítěte) jsou omezené (viz další část). 9 % žen nedostává od otce výživné, okolo 70 % žen udává nulovou pomoc bývalého partnera s péčí o děti, příp. domácnost.“ (Kuchařová, 2007, s. 19)

Vzhledem k vysoké četnosti svěřování dětí do péče matek a k tomu přidružené feminizaci školství, má mnoho dětí nedostatek mužských vzorů. (Pavlík in Hamplová, Šalamounová a Šamanová, ed., 2006)

Existují názory, že chlapci, kteří nevyrostají se svým otcem, mají větší problémy s identifikací s mužskou rolí. Podle profesora Jeana Le Camuse z Univerzity v Toulouse nejsou tyto názory nikterak empiricky podloženy. (in Sobotková, 2001)

Faktem ovšem zůstává, že jsou-li děti v péči matky, otcové mívají tendenci se o ně přestat zajímat. Někdy za nezáměr otců nesou odpovědnost matky, které jejich kontakt nepodporují, nebo mu dokonce brání. Jindy je to způsobeno narušením vztahu mezi otcem a dítětem. Dítě svého otce odmítá, je k němu kritické, nemají na sebe dostatek času, což otce demotivuje a on se přestává snažit. Nezřídka je otcův nezáměr způsoben tím, že si otec založí novou rodinu, které se chce plně věnovat, může se v ní realizovat a děti z původní rodiny přestávají být dostatečně atraktivní. Může se stát, že za nedostatkem kontaktu stojí i velká časová vytíženost ze strany dítěte (školní a zájmové aktivity). (Pavlát, 2015)

I v případě, že se otcové se svými dětmi vídají, jedná se často spíše o různé formy zábavy, než o nějaké výchovné působení. (Furstenberg a Cherlin in Pavlát, 2015)

5.2. Svěření do výhradní péče otce

Jedná se o formu porozvodové péče, která není prozatím moc častá, přesto Sobotková (2001) uvádí, že je v západních zemích rok od roku více využívána.

Otcové bývají v dnešní době podporováni, aby se již od útlého věku zapojovali do výchovy svých dětí. Může se tak mezi nimi vyvinout velmi silné pouto. Otcové se tak i po rozvodu chtějí podílet na běžném životě a výchově svých dětí, chtějí s nimi udržovat stejně intenzivní kontakt. To bývá jeden z důvodů, proč nyní mnohem větší procento otců žádá, aby bylo dítě svěřeno do jejich péče.

Z mnohých výzkumů navíc vyplývá, že otcové jsou schopni pečovat o děti stejně kvalitně jako matky, i když se jejich způsob péče mnohdy liší. A čím více a častěji otcové o své děti pečují, tím lépe jim to jde. Dovedou se pak více synchronizovat. (Sobotková, 2001; Feldman in Nielsen, 2015)

Amanto (in Pavlát, 2015) ve svých pracích říká, že otcové pro své děti představují spojnicí mezi nimi a okolním světem a pomáhají jim v budování sociálního postavení.

5.2.1. Výhody při svěření dítěte do péče otce

Dítě má stálý domov a jednotnou výchovu otce.

Děti nebývají zpravidla vystaveny takovému propadu životní úrovně, jako když zůstanou v péči matky. Otcové jsou schopni zajistit pro domácnost mnohem vyšší příjem, než tomu bývá u matek. (Sobotková, 2001)

Děti bývají často v kontaktu se svými prarodiči, neboť ti „otcům samozivitelům“ velice často pomáhají s hlídáním a péčí o domácnost. (Sobotková, 2001)

5.2.2. Nevýhody při svěřením dítěte do péče otce

Někteří otcové mívají problém po rozvodu zastávat roli obou rodičů. Nedovedou se dostatečnou měrou starat o chod domácnosti, dítě a ještě finanční zabezpečení rodiny. Je tedy možné, že dítěti budou věnovat málo času a nebudou schopni kontrolovat jak jejich děti tráví volný čas a jak se připravují do školy.

Často lze najít argument, že otcové se nedovedou postarat o emocionální potřeby svých dětí, že nejsou schopni projevat dítěti tolik náklonnosti, kolik by pro svůj zdárný vývoj potřebovaly. Nic z toho ovšem nebylo skutečně prokázáno a záleží spíš na individuální osobnosti otce. A pokud by neměl předpoklady pro péči o děti, neměly by mu být vůbec svěřeny.

5.3. Střídavá péče

„Střídavá péče může být nejlepší ze všech špatných řešení vyplývajících z kontextu rodinného rozvratu. Samozřejmě má své chyby. Ve srovnání se společnou rodičovskou péčí v harmonické rodině je to jen náhražka. Ani na kvalitní protézu nelze klást stejné nároky jako na zdravou končetinu.“ (Novák, 2013)

Je-li dítě svěřeno do střídavé péče, znamená to, že se v pravidelných intervalech, nejčastěji po týdnu, nebo po čtrnácti dnech, stěhuje z domácnosti svého otce do domácnosti své matky a naopak. Oba rodiče by tak měli mít stejnou příležitost k výchově a rozvíjení vztahu s dítětem. Existuje jak symetrická, tak i asymetrická střídavá péče.

Střídavá péče byla v České republice výslovně uzákoněna až v roce 1998 (Advokátní kancelář Kuntar & Kuntarová, *Formy péče o děti*, 2019. PANKREA), přestože již v Zákonu o rodině z roku 1963 (§ 26 odst. 2) stojí, že: *„Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.“*

Zpočátku se jednalo o málo využívanou možnost. Ke změně došlo až v roce 2014 díky nálezů Ústavního soudu, který říká, že: *„...svěřením dítěte do střídavé péče má být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení. Pokud jsou tedy oba rodiče způsobilí dítěte vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem a pokud oba dbali kromě řádné péče o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěřením dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, neboť zájem dítěte je, aby bylo v především v péči obou rodičů.“* To, že jeden z rodičů se

střídavou péčí nesouhlasí a chce dítě do své výlučné péče, neznamená, že by soud střídavou péčí nemohl nařídit. (Advokátní kancelář Kuntar & Kuntarová, *Formy péče o děti*, 2019. PANKREA) Ve chvíli, kdy soud rozhodne o tom, že bude dítě ve střídavé péči, je to závazné pro všechny. Rodiče mají povinnost děti připravit na pobyt u druhého rodiče a vyzvedávat si dítě ve stanovenou dobu. Pokud tak nečiní, mohou přijít o právo se takto výrazně podílet na péči a výchově svého dítěte. (Novák a kol., 2015)

Nedá se říci, že by střídavá péče byla vhodná pro každého. Velmi záleží na osobnosti a věku dítěte. Zejména předškolní děti mívají problém, pokud s jedním z rodičů nejsou v kontaktu dlouhou dobu. Existují také děti, které jsou hodně vázané pouze na jednoho z rodičů, a odtržení od něj by pro ně bylo zbytečně stresující. Střídavá péče se nedoporučuje ani u dětí s ADHD (Novák, 2013). Nicméně vzhledem k nárůstu množství dětí s touto diagnózou bych řekla, že pouhá diagnóza ADHD sama o sobě není dostatečným argumentem pro neschválení střídavé péče. Překážkou pro střídavou péči jsou i další psychiatrické či somatické diagnózy dítěte, zejména poruchy autistického spektra.

Není žádoucí, aby bydliště rodičů byla od sebe daleko a dítě tak muselo měnit školu či zájmové kroužky. (Novák a Průchová, 2004) I přes toto obecné mínění však Ústavní soud rozhodl, že: „*Vzdálenost mezi bydlišti rodičů nemůže sama o sobě být překážkou střídavé péče*“. (Ústavní soud, 2015)

Kupříkladu v zahraničí je třeba, aby rodič, který se chce odstěhovat do jiného, vzdálenějšího města z původního místa bydliště a chce i nadále pečovat o své dítě, získal souhlas od druhého rodiče.

Je třeba, aby se rodiče byli schopni spolu domluvit na výchově dítěte a působili jednotně. (Novák a Průchová, 2004) Nicméně Pearson & Thoennes (in Nielsen, 2015) uvádí, že i děti, jejichž rodiče původně se střídavou péčí nesouhlasili, mají konfliktní vztah a nedovedou spolupracovat, ze střídavé péče dovedou profitovat, a to v oblasti celkové duševní pohody, zdraví a emocionální vyrovnanosti, školního prospěchu, užívání návykových látek (méně časté), počátku aktivního sexuálního života (začíná později) a celkově v oblasti vztahů včetně toho, že mívají lepší vztah i ke své vlastní osobě. Rozdíly mezi nimi a dětmi, jejichž rodiče spolu v rámci střídavé péče vychází dobře, nejsou podle jejich poznatků zdaleka tak velké, jak by se mohlo zdát. Jediným druhem konfliktu, který děti ve střídavé péči poškozuje, je to, když se před nimi rodiče k sobě navzájem chovají agresivně a ventilují své negativní emoce a názory o druhém rodiči.

Častým krizovým bodem střídavé péče bývá předávání dětí do péče druhému rodiči. Okamžik předání bývá často doprovázen konflikty a silným napětím mezi nimi.

Nielsen (2015) říká, že možným řešením může být předávání dětí ve škole tak, aby se minimálně zpočátku, kdy bývají spory mezi rodiči nejsilnější, nemuseli vídat. Další možnost představují organizace, které rodičům pomáhají konflikt zvládnout, nebo jim u předávání dítěte asistují.

Domnívám se, že u střídavé péče, stejně jako u výhradní péče, by v rámci rodičovského plánu mělo být ošetřeno, jakým způsobem a jak často se mohou děti kontaktovat s rodičem, který je tou dobou nemá v péči. Obzvláště mladším dětem se často stýská a mohou mít potřebu vidět druhého rodiče, nebo ho alespoň chvíli slyšet.

Ze zahraničních studií vyplývá, že častěji praktikují střídavou péči mladí lidé z velkých měst, kteří mají málo dětí, relativně vysoké vzdělání a příjem. Pokud by nás zajímaly děti, které se dostávají často do střídavé péče, byli by to starší chlapci. (Meyer, Cancian and Cook. in Vohlídalová, 2014) Je možné, že je to kvůli tomu, že matky se necítí dostatečně kompetentní k výchově dospívajících synů a oproti tomu otcové se ostýchají pečovat o své dospívající dcery. V posledních letech se však ke střídavé péči přistupuje mnohem častěji u malých dětí. (Nielsen, 2015)

Zajímavé je, že podle longitudinální studie Cloutiera a Jacquese (Pavlát, 2015) se poměrně často způsob péče v průběhu let změní a dítě zůstane v primární péči pouze jednoho z rodičů.

5.3.1. Výhody střídavé péče

Největší výhodou střídavé péče je bezesporu to, že děti zůstávají v rovnoměrném kontaktu s oběma rodiči. Ti se mohou podílet na jeho výchově a děti v nich mají vzor jak pro mužskou, tak i pro ženskou roli. Nielsen (2015) také říká, že děti ve střídavé péči mívají se svými rodiči mnohem bližší vztah, než děti žijící ve výlučné péči jednoho z rodičů. A nejedná se jen o rodiče, děti ve střídavé péči mohou snadněji zůstat v kontaktu s rodinami obou rodičů. Mohou tak těžit z mnohem více blízkých vztahů a vyšší míry podpory za předpokladu, že před nimi zejména prarodiče nebudou ventilovat svou případnou frustraci z rozvodu svých dětí a nebudou tak podporovat případné konfliktní vztahy v rodině.

Pro rodiče může být příjemné, že si během týdne bez dětí mohou zařídit všechny potřebné věci, věnovat se pracovním povinnostem a odjet např. na služební cestu. Otázkou ovšem zůstává, jestli by pro děti nebylo přínosnější, kdyby své rodiče viděli, jak se se svými povinnostmi vypořádávají, jak je řeší. Rodiče mají během období bez dětí příležitost udělat si čas pro sebe, odpočinout si, zajít si někam s kamarády, seznámit se s novým

partnerem a mít pro něj čas. Navíc mají možnost osvojit si nové kompetence a sociální role.

Z výzkumů ze 70. a 80. let a z porovnávání několika amerických, kanadských, holadských a norských výzkumů vyplývá, že děti žijící ve střídavé péči jsou na tom lépe, než děti v péči matky. Jak již bylo zmíněno, jedná se zejména o jejich větší psychickou pohodu (spokojenost, nižší riziko depresí, méně častá hyperaktivita), pozitivní sebehodnocení, lepší vztahy s rodiči i vrstevníky, méně společensky nežádoucího chování (zneužívání návykových látek, první sex před 15. rokem života) atd. (Vohlídalová, 2014; Nielsen 2015) Důležité podle Nielsen (2015) je zejména to, aby děti se svými otci trávily čas pravidelně (minimálně 11 dní resp. nocí v měsíci). Výzkumy z posledních let však ukazují, že se nemusí jednat o střídavou péči jako takovou, ale spíše o typ rodičů, kteří se pro ni rozhodnou. Ti jsou často v lepší socioekonomické situaci a dovedou spolu lépe komunikovat. (Vohlídalová, 2014) Americké výzkumy, které porovnávala ve své práci Nielsen (2015) však tuto teorii zcela nepotvrzují. Přesto i podle nich existuje jistá korelace mezi socioekonomickým statutem rodičů se střídavou péčí a lepším prospíváním jejich dětí.

Ve studii Pruettové (in Pavlát, 2015; in Nielsen, 2015) stojí, že již velmi malé děti dovedou těžit z toho, když stráví noc u otce. Jde především o děti starší čtyř let, u mladších dětí nebyly zaznamenány žádné výraznější změny. Děti přespávající u svých otců bývají schopnější v sociální sféře, dovedou se lépe soustředit a dívky se chovají méně vyhybavě. Předškolní děti se pak dokážou lépe adaptovat na nové situace. Toto vše platí pouze v případech, že střídání funguje a má pravidelný rytmus.

Z dalších výzkumů (Pruetová et al. in Nielsen, 2015) vyplývá, že více ze střídavé péče těží dívky, než chlapci, ovšem je to jen za podmínky, že mezi rodiči nepanuje příliš konfliktní vztah. Podle všeho jsou do něj dívky totiž více zatahovány a mnohem více jej i prožívají, takže jim ubližuje.

Otcové, kterým bylo soudně vyměřeno placení výživného, jej zpravidla řádně platí a někdy dokonce financují i některé věci nad jeho rámec (volnočasové aktivity dětí – zájmové kroužky, sportovní vybavení atd.), děti jsou tak finančně lépe zabezpečeny. (Vohlídalová, 2014)

5.3.2. Nevýhody střídavé péče

Mezi největší nevýhody střídavé péče patří to, že dětem díky neustálému přesouvání může chybět pocit stability a jistoty. (Taševská, 2017. A) Kvůli pravidelnému stěhování

musí děti mít buď všechny věci dvojmo, což představuje značnou finanční zátěž, nebo si v pravidelných, relativně krátkých, intervalech stěhovat všechny nezbytné věci (učebnice, oblečení, hudební nástroj, noty, léky, oblíbené hračky atd.) sem a tam. To představuje zátěž pro toho, kdo je zodpovědný za balení, musí mít dopředu představu, co bude během doby strávené v druhém domově dítě potřebovat a nezapomenout to sbalit. Ne úplně výjimečně touto osobou bývá samo dítě.

Některé děti mají problém se neustále adaptovat na změny prostředí a pečujících osob. Ačkoliv Novák (2013) říká, že pro děti je důležitý vztah s rodičem a ne nábytek, nebo jedno specifické místo, našlo by se dost lidí, kteří by s ním nesouhlasili. Konec konců i dospělí lidé mívají problémy se spaním, pokud nespí ve vlastní posteli nebo zažívají potíže, když se vychýlí z běžného rytmu. Podle Pruettové (in Nielsen, 2015) vykazovaly děti mezi čtvrtým a šestým rokem života více úzkosti a problémů se spaním, pokud o se v péči o ně střídalo více osob. U mladších dětí se však žádné změny neprojeví. Je tedy možné, že je to jen toto vývojové období, kdy jsou na změnu pečujících osob děti citlivější.

Možné problémy u starších dětí mohou způsobovat například nejednotná pravidla u otce a matky (povolená doba na počítači, večerka, domácí povinnosti, čas na práci do školy...). Nicméně i odlišná vzdálenost od školy, kroužků a kamarádů může pro dítě představovat jistou zátěž. Zejména dospívající děti uváděly, že jsou pro ně neustálé přesuny poměrně náročné, ale vzhledem k tomu, jak moc si cenily svých blízkých vztahů s oběma rodiči, dodávaly, že jim to za ty nesnáze stojí. (Lodge & Alexander in Nielsen, 2015)

Vzhledem k tomu, že nyní legislativa povoluje dětem ve střídavé péči střídát i školní zařízení, mohou u dětí nastávat problémy jak se zvládnutím potřebného učiva, tak i při budování vztahů a postavení v rámci kolektivu třídy. Každý víme, že vrátit se do školy po týdenní nepřítomnosti (např. nemoc) je náročné. Je třeba si doplnit probranou látku a i v sociální oblasti proběhlo během naší nepřítomnosti mnoho změn. Musíme se opět zorientovat ve změněné dynamice třídy, chybí nám společné zážitky z hodin, přestávek, výletů, škol v přírodě, nebo oslav narozenin spolužáků. A tady by se nejednalo jen o nárazovou absenci ale o pravidelné střídání dvou odlišných kolektivů dětí. Školy spolu musí nutně spolupracovat a vytvořit pro dítě jednotný individuální plán, podle něhož se bude dítě vzdělávat.

U střídavé péče se častěji stává, že rodičům nebývá vyměřeno placení výživného a předpokládá se, že každý z rodičů bude hradit náklady spojené s péčí o dítě v období, kdy u něj dítě bude. To může být ovšem „nespravedlivé“ při nerovnováze příjmů rodičů. Ti

méně movití mohou buď vydávat kvůli dítěti nepřiměřeně velké sumy peněz, nebo se dítěti v pravidelných intervalech bude měnit životní úroveň.

Největším problémem a kontraindikací pro střídavou péči je silný konflikt rodičů. Je prokázáno, že děti, které jsou dlouhodobě vystaveny konfliktům rodičů, vykazují nejvíce problémů. To je jeden z důvodů, proč v některých amerických státech lze ke střídavé péči přistoupit pouze za podmínky, že s tím oba rodiče souhlasí. (Matoušek, 2015) U nás žádná podobná podmínka neexistuje a stává se, že děti jsou svěřeny do střídavé péče i přesto, že vztahy jejich rodičů jsou extrémně špatné.

Podle studie Sandlera a kol. (in Nielsen, 2015) mají dospívající děti ve střídavé péči, které si nerozumí se svým otcem, více výchovných problémů, než ty, které jsou svěřeny do péče svých matek.

V kontextu nevýhod střídavé péče mě zaujal příběh dívky Anny zveřejněný na stránkách Právo na rodiče. Anna (in Nováková 2019) zde píše: „ *Když mi byly 4 roky, tak se naši rozvedli. Byla jsem malá a moc si toho nepamatuju. Jde spíš o to, co přišlo pak – 10 let střídavé péče. Týden u mámy, týden u táty, prostě takové malé klubičko s batůžkem a stále na cestách. Byla jsem ukázkové dítě, všichni se mě ptali, jak to zvládám, ale mě to přišlo naprosto normální. Nikdy jsem ani nic jiného nezažila. Prostě to nějak šlo dál. Svoje rodiče považuju za nejlepší mámu a tátu, jaké jsem mohla dostat. Proto pro mě bylo velmi těžké, když jsem se v pubertě rozhodla, že už toho mám dost a chci bydlet na jednom místě. Šla jsem k mámě, bylo to tak nějak přirozenější, ale moc dobře jsem si uvědomovala, jak byl můj táta smutný. Bylo mi to tak líto, že na střední školu jsem šla do jiného města a bydlela u babičky a dědy. Nechtěla jsem si vybírat. Problém je, že až teď, když mi je 21 let, si uvědomuju, jaký dopad na mě měla střídavá péče. Všechno jsem se naučila dělat dvěma způsoby, a když sama začínám žít v partnerském životě, prostě to nějak nejde. Nikdy mě to nikdo nenaučil, nevím, jaké to je, když spolu žijí dva lidi, kteří se milují. Moje dětství bylo skvělé, protože se moji rodiče dokázali na všem domluvit a mě do ničeho nezatahovali, ale i přesto jsem nevyvázla bez úhony.*”

5.4. Střídavá péče, kde se střídají rodiče

Jedná se o jednu z variant střídavé péče, při níž děti zůstávají bydlet ve svém původním bydlišti a v určitých intervalech se u nich střídají rodiče. Ze všech možných druhů porozvodové péče je tento využíván nejméně. Je to zřejmě způsobeno tím, že klade velké nároky na rodiče dětí a ti jí z tohoto důvodu ani nenavrhují jako možné řešení.

5.4.1. Výhody střídavé péče, kde se střídají rodiče

Podle mého názoru je pro děti tento druh péče nejlepší. Mají jedno pevné místo – domov, nemusí se neustále stěhovat a mohou těžit z péče obou dvou rodičů a ze vztahu s nimi. Tento druh střídavé péče navíc není možné rodičům nařídit, takže musí vzniknout na základě jejich domluvy. To znamená, že se k němu uchylují opravdu jen ti rodiče, kteří spolu jsou schopni spolupracovat. Tím se minimalizuje většina rizik spojených se střídavou péčí.

5.4.2. Nevýhody střídavé péče, kde se střídají rodiče

Hlavním nevýhodou je bezpochyby velká finanční náročnost. Každý z rodičů se podílí na financování domácnosti, kterou mají společnou s dětmi a ještě musí platit náklady domácnosti, kterou využívají v době, kdy nejsou s dětmi. Krom toho je sdílená péče velmi náročná i na kooperaci mezi rodiči. Vzhledem k tomu, že se střídají nejen v péči o děti, ale i o domácnost, je potřeba, aby se byli schopni domluvit na tom, v jakém stavu budou domácnost předávat tomu druhému (jakým způsobem se budou podílet na nákladech o tuto domácnost, jestli před střídáním nakoupí, uklidí, vyperou prádlo, vyžehlí, umyjí nádobí, kdo bude umývat okna, jaké a kolik věcí si může druhý rodič nechat ve společném bytě, kdo smí do společného bytu chodit na návštěvy a za jakých podmínek atd.). A v neposlední řadě může rodičům činit problém neustálé stěhování. Při tomto způsobu života je téměř nemožné, aby si našli nového partnera a mohli s ním založit novou rodinu.

5.5. Sdílená péče

Jedná se o péči, která by měla být úplně nejbližší „normálnímu rodinnému uspořádání“. Rodiče by se měli rovnoměrně podílet na péči o své děti a jsou jim zachována veškerá rodičovská práva tak, jako kdyby byli i nadále manžely. K tomu, aby bylo možné rozhodnout o tomto druhu péče je třeba souhlasu obou rodičů, a to z toho důvodu, že zejména dříve byla sdílená péče chápána jako péče rodičů sdílejících společnou domácnost. Soud pro Prahu 4 však v poslední době pojímá sdílenou péči jako uvolněnější střídavou péči a nevyžaduje tak společné bydlení rodičů, pouze jejich velmi dobrou komunikaci. V praxi to potom vypadá tak, že rodiče se spolu musí sami domluvit na tom, jakým způsobem a v jakém rozsahu se který z nich bude podílet na péči o děti. Nemají žádné závazné dohody ohledně času, který by děti měly trávit u jednoho z nich. Zároveň se u tohoto typu porozvodové péče rodičům nestanovuje výše výživného – u prvního pojetí se

předpokládá, že rodiče žijící ve společné domácnosti se budou rovnoměrně podílet na jejím chodu, a to i po finanční stránce; u druhého se zase předpokládá, že jsou naprosto schopní se na financích domluvit i bez intervence třetí osoby.

5.5.1. Výhody sdílené péče

Za největší výhodu sdílené péče lze jistě považovat to, že je možná pouze u dobře komunikujících a spolupracujících rodičů. Děti mohou těžit ze vztahu s oběma z nich, vidět jakým způsobem probíhá jejich komunikace, něco se z ní přiučit a zároveň by neměli trpět táhlými porozvodovými konflikty.

5.5.2. Nevýhody sdílené péče

Pokud se jedná o dřívější pojetí sdílené péče, považovala bych za její největší nevýhodu to, že rodiče spolu i po rozvodu bydlí v jedné domácnosti. Při tomto uspořádání mezi nimi pravděpodobně budou vznikat nové konflikty. Zároveň pro ně bude těžké navázat plnohodnotný vztah s jiným partnerem.

V případě novějšího pojetí se mi jako nevýhoda jeví to, že rodiče se mohou sice velmi hezky domluvit na velké spoustě věcí, ale pro dítě může být toto uspořádání značně nepřehledné. Pokud zde chybí pravidelné střídání u jednoho a druhého rodiče, může být pro dítě těžké pamatovat si, ke komu z rodičů má jít, jaké věci bude potřebovat atd. Může kvůli tomu zažívat pocit nejistoty.

6. Debaty laiků a profesionálů o střídavé péči

V této kapitole bych se ráda blíže podívala na to, jak bývá střídavá péče vnímána oběma rodiči, dětmi a zároveň jak je prezentována v médiích.

6.1. *Pohled matek a otců*

Ženy mohou střídavou péči vnímat jako ohrožení své pozice matky. Přičemž mnoho z nich právě této roli obětovalo velkou část svého života a vzdalo se kariéry či rozšiřování svého vzdělání. Je tak možné, že „hrozba“ střídavé péče některé z nich donutí, aby při dělbě majetku při rozvodu, souhlasily s méně spravedlivými, nebo výhodnými podmínkami jen aby mohly i nadále zůstat hlavním pečovatelem o své dítě. (Bartlett, Stack; Folk, Graham, Beller in Vohlídalová, 2014)

Z kvalitativního výzkumu paní Marty Vohlídalové (2014), v němž vedla rozhovory se šesti páry a jednou matkou praktikující buď soudem nařízenou, nebo domluvenou střídavou péči o děti vyplývá, že ti rodiče, kteří měli podobné vzdělání a podobné příjmy vnímali domluvu o střídavé péči oboustranně kladně. Oproti tomu matky s nižšími příjmy se cítily být ke střídavé péči donuceny. Pokud se střídavá péče zakládala pouze na domluvě rodičů, matky nad ní měly podstatně větší kontrolu a otcové se museli více podřizovat.

V témže výzkumu (Vohlídalová, 2014) stojí, že matky se střídavou péčí souhlasily zejména kvůli tomu, aby děti po rozvodu tolik nestrádaly a nechyběl jim otcovský model. Jiná matka uvedla, že je sice hezké, když si její dcera udrží pěkný vztah s otcem, ale přechody mezi jednotlivými domácnostmi jí dělají obtíže.

Hlavním důvodem, proč se pro střídavou péči rozhodovali otcové, bylo to, že nechtěli být pouhými živiteli a chtěli se na péči o své děti podílet. Zároveň z jejich výpovědí trochu zaznívala touha dokázat sobě i okolí, že to zvládnou. (Vohlídalová, 2014)

Mimo jiné se projevilo to, že rodiče chtěli dětem udržet kontinuitu rozložení péče, kterou měli před rozvodem. Jednalo se tedy o rodiny, kde se otcové již před rozvodem výrazně podíleli na péči o děti. (Vohlídalová, 2014)

Matky vnímaly střídání období s dětmi a bez dětí velmi špatně.

„Představa, že tam to dítě není, je hrozná. Hlavně ty první dny, když to dítě člověk předá otci a teď tam prostě zakopává o ty hračky, který jsou roztahaný po celým bytě, ale

to dítě tam nemám a nebudu mít.... Tak to jsou ty pocity prázdna. To si člověk říká, že je to úplně absurdní. Krucinál, co to tady dělám? Já mám dítě a já ho nemám!“ (Simona, 33 let, VŠ, dítě 5 let, rozvod a SP 5 let, in Vohlídalová, 2014, s. 35)

Otcové toto období hodnotili kladně.

„Myslím, že jsme oba zvyklí, že máme ten týden pro sebe. To je docela příjemná věc. Určitě je fajn fungovat v rodinné jednotce, ale tohle má taky něco svýho. Já myslím, že tohle byl jeden z důvodů, proč Simona, která se nejdřív střídavý péči spíš bránila, na ni nakonec přistoupila. Ten volný týden je pro ni něco, na co si člověk snadno zvykne, ať už má práci nebo nějaký svůj osobní život. Většina kamarádů, kteří mají manželky nebo manžely a děti, mi tohle upřímně závidí.“ (Tobiáš, 34 let, VŠ, dítě 5 let, rozvod a SP 5 let, in Vohlídalová, 2014, s. 36)

6.2. Mediální obraz střídavé péče

Přestože jsme v dnešní době přesyceni nejrůznějšími informacemi, které se na nás z nejrůznějších médií valí z každé strany, jsme výrazně ovlivňováni názory, které nám jsou předkládány.

Ivana Taševská (2017. B) provedla mediální analýzu střídavé péče v České republice ze článků z databáze Newton Media vycházejících v prvním čtvrtletí od roku 2011 do roku 2016 a centrální vyhledávač UKAŽ.

Analýza fotografií, které byly přikládány ke článkům o střídavé péči, ukazuje střídavou péči ze dvou úhlů. První a pozitivní pohled představují fotografie usměvavých otců a jejich dětí, někdy i spokojeně vyhlížejících rodičů, kteří stojí po obou stranách svého dítěte a drží jej za ruku. Obrazový materiál druhého typu znázorňuje, jak se rodiče o dítě přetahují, trhají ho, popřípadě stojí v konfrontačním postoji a dítě se někde osamoceně a smutně choulí. Všechny tyto obrázky měly posílit sdělení článku, utvrdit čtenáře v prezentovaném názoru. (Taševská, 2017. B)

Pokud jde o rozbor textových dokumentů na téma střídavé péče, vyzorovala Ivana Taševská (2017. B), že od roku 2011 pomalu ubývá ryze negativně či pozitivně laděných článků o střídavé péči a výrazně přibývá těch neutrálních. Stejně tak klesá i počet autorů článků mužského pohlaví a přibývá více autorů ženského pohlaví. Nejvíce článků na toto téma lze najít na internetu, potom v časopisech a novinách. Články v roce 2011 byly častěji teoretické a popisné více se v nich mluvilo o roli otců v rodině, jak pečují o své děti a jaký s nimi mají vztah, zatímco články v roce 2016 už mají praktičtější vyznění a bývají založeny na konkrétních případech, které popisují, dávají návody a doporučení na to, aby

střídavá péče fungovala. Zastánci střídavé péče se nejčastěji ohání potřebou dítěte mít dva pečující rodiče, odpůrci zas vyzdvihují potřebu dítěte mít stabilní prostředí (jednoho) domova. Velice zajímavé zjištění se týkalo toho, jak se o rodičích ve člancích mluví, otcové bývají chváleni za zájem o své dítě, bere se to jako nadstandard a kvalita charakteru, zatímco u matky se starost o dítě předpokládá tak nějak automaticky, má pro ně být přirozená.

Podle Nielsen se obzvláště u střídavé péče stává, že média vytrhnou z kontextu výsledky některých výzkumů a zkreslí tím pohled veřejnosti na toto téma. Jako příklad uvádí studie střídavé péče v sociálně slabých rodinách, které vykazují jisté dysfunkce (zneužívání návykových látek, psychické problémy atd.). V těchto studiích vyšlo, že děti ve střídavé péči mají problém s navázáním jisté vazby na pečující osobu častěji než děti v běžné populaci. To je samozřejmě pravda, ale v porovnání s dětmi, které žily v podobných socioekonomických podmínkách a nebyly v tak úzkém kontaktu s oběma rodiči, na tom byly lépe. Tento fakt už ovšem do médií neproniknul. Nielsen (2015) se domnívá, že za to může ve společnosti zakořeněný názor, že dítě patří ke své matce, že spolu mají natolik jedinečnou vazbu, že je jedinou osobou, která mu dovede nabídnout tu nejlepší a potřebnou péči. A společnost včetně médií má tendenci si své teorie a názory potvrzovat, nikoliv je vyvracet. Proto jsme schopni mnoho informací přehlédnout nebo si upravit tak, aby odpovídaly tomu, co už si sami myslíme. Jako další možný důvod uvádí to, že negativní zprávy dokážou lidi zaujmout snáze, než zprávy pozitivní nebo dokonce neutrální.

6.3. Pohled profesionálů na střídavou péči

Nielsen (2015) dělí profesionály podle jejich názorů do tří skupin. V první z nich, shromážděné okolo National Institute of Child Health and Human Development (Národní institut dětského zdraví a lidského vývoje), se profesionálové shodují na tom, že pro děti je i přes jisté komplikace prospěšné, pokud si mohou udržet intenzivní vztah se svými otci a to i v případě, že jejich rodiče mezi sebou mají velké konflikty.

Druhá skupina se skládala z profesionálů působících v Association of Family and Conciliatory Courts (Asociace rodinných a smířčích soudců). V tomto případě šlo o multidisciplinární tým, v němž působili sociální pracovníci, právníci, soudci atd. Tito pracovníci nebyli schopni ujednotit svůj názor na porozvodovou péči u dětí mladších pěti let. Někteří z nich tvrdili, že děti mají být svěřovány do střídavé péče, pokud jsou v rodině pouze velmi malé, nebo středně velké konflikty. Jiní z nich to považovali za standard, který

by měl být uvedený v zákoně. Většina z nich však nakonec prohlásila, že je třeba posuzovat vhodnost střídavé péče individuálně. (Pruett et al. in Nielsen, 2015)

Třetí skupinu tvoří psychologové, z nichž několik působil na postu ředitele APA (American Psychological Association), dále emeritní profesorové a další uznávaní profesionálové. Jejich poznatky a názory na téma střídavé péče shrnuje ve svém článku Richard Warshak. (Nielsen, 2015) Stojí v něm, že sdílená péče o dítě by měla být běžnou volbou porozvodového uspořádání, a to pro dítě jakéhokoliv věku. (Warshak in Nielsen, 2015) Kontraindikací sdílené péče je samozřejmě zneužívání a týrání dětí ze strany jednoho či obou rodičů nebo absencí vztahu mezi dítětem a rodičem. (Kline at al.; Pearson & Thoennes in Nielsen, 2015)

7. Střídavá péče ve specifických situacích

Střídavá péče může de facto probíhat i v rodinách, kde se mezi partnery objevilo domácí násilí. Velký australský výzkum (Kaspiew et al. in Nielsen 2015) říká, že pro děti nebylo toto uspořádání horší, než svěření do péče jednoho rodiče. Celkově podle všeho vykazovaly buď stejné, nebo lepší výsledky než děti žijící jen s jedním rodičem. Jedinou výjimku tvořily děti, o něž se matky v období, kdy měly být s otcem, velmi strachovaly.

8. Výzkumná část

V této části práce budu popisovat kvalitativní výzkum na téma, jak vnímají střídavou péči profesionálové, kteří přichází do styku s dětmi, které v ní žijí.

8.1. Popis výzkumného vzorku a metoda sběru dat

Zaměřila jsem se především na pedagogické pracovníky základních škol (učitele, vychovatele, asistenty učitelů), protože děti ve škole často tráví více než půl bdělého dne. Pedagogičtí pracovníci mají tudíž nemalou příležitost pozorovat, jak prospívají a do určité míry i to, jak je ovlivňuje jejich domácí prostředí. Ve škole se od dětí očekává, že se budou chovat podle určitých pravidel, budou schopny spolupracovat jak s učiteli, tak i mezi sebou navzájem. Všechno, co jsem nyní vyjmenovala, souvisí s tím, jak se děti celkově cítí a v jakých podmínkách žijí. Pedagogy z mateřských škol jsem do svého výzkumu nezahrnula, a to z toho důvodu, že podobný výzkum s nimi již realizovala a popsala ve své bakalářské práci v roce 2017 Dominika Španková.

Jako další skupinu respondentů jsem zvolila profesionály, kteří se se střídavou péčí setkávají v rámci rodinných poraden, psychologických poraden a OSPODů.

V rámci svého výzkumu jsem oslovila 35 pedagogických pracovníků ze 7 pražských škol. Metoda výběru těchto pracovníků byla: podle dostupnosti a metoda sněhové koule. Nicméně i přes to jen 24 z nich bylo ochotných se mnou na toto téma hovořit nebo mi vyplnit dotazník. Celkem 4 z nich byly vychovatelky školní družiny, 2 asistentky pedagoga a 18 učitelů, z čehož 3 paní učitelky působí i jako speciální pedagožky. Kromě dvou respondentů se jednalo pouze o ženy. Pedagogické pracovníky jsem kontaktovala jak osobně, e – mailem, přes facebook, tak i telefonicky. Při sběru dat jsem kombinovala metodu strukturovaného rozhovoru, v jehož průběhu jsem si dělala poznámky podle odpovědí respondentů a písemných dotazníků, které mi respondenti vyplňovali sami.

Pokud jde o zbývající profesionály, kontaktovala jsem je především prostřednictvím e-mailů a telefonu. Jednalo se o 4 OSPODY, 1 poradnu a 2 psychology. Opět jsem kombinovala osobní strukturované pohovory s respondenty a vyplňování dotazníků, které jsem jim poslala e-mailem. Nakonec se mi podařilo jako respondenty získat 2 psycholožky, 1 právničku rodinné z poradny a vedoucí sociální pracovníci z jednoho pražského OSPODu.

Všichni respondenti byli informováni o účelu tohoto výzkumu. Zároveň jim byla zaručena anonymita.

8.2.   *Struktura dotazníku pro pedagogické pracovníky*

Dotazník pro učitele se skládal celkem z 8 otevřených otázek a 7 podotázek. K tomu, aby nebyl dotazník sugestivně laděný, jsem používala otázky zaměřené na pozitivní a v zápětí na negativní věci spojené se střídavou péčí. V první části dotazníku učitelé odpovídali zejména podle vlastních zkušeností s dětmi se střídavou péčí, oproti tomu ve druhé části popisovali své názory na střídavou péči.

Snažila jsem se o to, aby se mé otázky skutečně týkaly pouze takových témat, které mohou mít učitelé ve své pozici zmapované.

8.3.   *Struktura dotazníku pro ostatní profesionály*

Vzhledem k tomu, že ostatní profesionálové se s dětmi setkávají v jiných podmínkách než ve škole, vytvořila jsem pro ně jiný dotazník. Vynechala jsem otázky týkající se školního prospěchu, docházky a pozorování dětí při interakcích se spolužáky. Oproti tomu jsem předpokládala, že by tito pracovníci měli mít lepší přehled o rodinném zázemí dětí a dalších tématech, které musí rodiny se střídavou péčí řešit a tento předpoklad jsem promítla do svých otázek.

Dotazník se skládal celkem z 9 otevřených otázek a 1 podotázky.

Odpovědi se i zde zakládaly na zkušenostech a názorech, které profesionálové na střídavou péči mají.

8.4.   *Hlavní výzkumná otázka a výzkumné podotázky*

Jako cíl výzkumu jsem si stanovila zodpovědět následující výzkumnou otázku: jak profesionálové hodnotí střídavou péči a z toho vyplývající následující podotázky:

1. Jak pedagogičtí pracovníci hodnotí střídavou péči z hlediska prospěchu a přípravy na vyučování?
2. Jak pedagogičtí pracovníci hodnotí střídavou péči z hlediska docházky dětí?
3. Jak děti se střídavou péčí působily ve školním kolektivu?
4. Jaké způsoby chování a komunikace rodičů podle pedagogických pracovníků ovlivňují to, jestli střídavá péče bude, nebo nebude fungovat?
5. Jestli podle profesionálů jsou děti schopny střídavou péči zvládat?
6. Jaký mají profesionálové na střídavou péči názor?

7. Je možné dopředu odhadnout, jestli bude střídavá péče fungovat?
8. Jaké problémy se v rodinách se střídavou péčí řeší nejčastěji?

8.5. Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumu budu členit podle jednotlivých výzkumných podotázek.

8.5.1. Jak pedagogičtí pracovníci hodnotí střídavou péči z hlediska prospěchu a přípravy na vyučování?

Ve většině případů respondenti odpovídali, že prospěch ve škole byl střídavou péčí do určité míry ovlivněn, a to zejména kvůli nekonzistentní domácí přípravě, zapomínání pomůcek, nenošení domácích úkolů.

Paní Ema (učitelka): *„Prospěch střídavá péče ovlivňovala. Příprava do školy se jednoznačně zhoršila a to jak v nošení pomůcek, tak i přípravě na vyučování.“*

Paní Sára (učitelka): *„Často jim něco chybělo, měly nepořádek ve věcech, jiný rodinný rytmus, jiná pravidla, to způsobovalo větší unavenost a nesoustředěnost.“*

Ale i zde se objevovaly názory, že ne u všech dětí docházelo ke zhoršení prospěchu. Podle paní Jany i Aleny to záviselo především na tom, jak děti ve studiu podporovali a kontrolovali jejich rodiče. Míra kontroly zde ovlivňovala jak plnění domácích úkolů, přípravu do hodin, tak i (ne)pravidelný spánkový rytmus, který měl vliv na pozornost a soustředěnost dětí v hodině.

Paní Jana (asistentka): *„Záleželo na pozornosti rodičů, bylo to individuální.“*

Paní Alena (učitelka): *„Některé prospívají relativně dobře, jiné šly velmi s prospěchem dolů po rozchodu rodičů. Jsem přesvědčena o tom, že u některých to zcela zřejmě střídavá péče ovlivňovala, částečně díky tomu, že každý z rodičů přikládal jiný význam vzdělání a případné domácí přípravě. Někdy i jeden z rodičů, aby udělal na děti dojem, umožňoval méně spánku, více her na počítači či mobil., Jindy prostě děti zneužívaly snížené možnosti kontroly, zaviněné častým předáváním.“*

Lišil se i zájem a schopnost rodičů komunikovat se školou a projevovat zájem o to, jak zde jejich děti prospívají.

Paní Ema (učitelka): *„...Někteří rodiče jsou rozumní a komunikovali na pochvalu, chodili na třídní schůzky na střídačku nebo i společně, na pohovorech, které se týkaly prospěchu a chování žáků, byli vždy spolu. Zajímali se o prospěch, postavení v kolektivu, hodně se doptávali, sdíleli své starosti a obavy se mnou i mezi sebou. Druhý typ nekomunikoval mezi sebou ani se mnou jako s třídní učitelkou, většinou vše sváděli na druhého z partnerů.“*

Paní Barbora (učitelka): „Komunikoval každý jednotlivě, pouze individuální konzultace, na schůzky chodil otec.“

Jiní rodiče používali komunikaci se školou a učiteli jako prostředek k boji s druhým rodičem. Dávali najevo sice zájem o dítě, ale byla to jen záminka k tomu, aby získali učitele na svou stranu.

Paní Alena (učitelka): „Často je to právě znesvářený bojující rodič, který se velmi angažuje, ale jeho primárním cílem je vzbudit dojem, že je právě on/ona tím lepším z rodičů, kterého je třeba podpořit. V takovýchto případech nejde o zájem o dítě, ale o jakousi prestiž.“

Našly se však i děti, které si všechny své povinnosti dokázaly plnit samostatně a s velice dobrými výsledky.

Pan Eduard (učitel): „Prospěch dětí byl v těchto případech vždy výrazně nadprůměrný – bez vlivu péče rodičů.“

8.5.2. Jak pedagogičtí pracovníci hodnotí střídavou péči z hlediska docházky dětí?

Zde se odpovědi učitelů značně lišily. Zdá se, že zvládnutí docházky u dětí se střídavou péčí je individuální.

Někteří respondenti uváděli, že děti ve střídavé péči zůstávaly doma zhruba stejně jako ostatní žáci.

Paní Eva (učitelka): „V docházce dětí se střídavou péčí jsem nepozorovala nic mimořádného.“

Paní Adéla (učitelka): „Docházka, nemocnost a pozdní příchody byly vyšší u jednoho případu ze čtyř.“

Jiní poukazovali na to, že děti ve střídavé péči byly častěji nemocné, obzvláště když se o ně starala maminka.

Paní Ema (učitelka): „Děti ve střídavé péči většinou v době, kdy byly u maminek onemocněly. Jakoby se potřebovaly zahřát, být někde opečovány, užít si péči a lásku, odpočinout si v pelišku a objetí. Tím pádem byla jejich nemocnost větší. Nemocnost byla vyšší v nižších ročnících, na druhém stupni již nebyl rozdíl.“

Více respondentů zaznamenalo, že děti ve střídavé péči mívají více pozdních příchodů. Paní učitelka Martina si dokonce všimla, že v její třídě přicházely později děti, které byly v tu dobu buď u pracujícího otce, nebo u matky na mateřské dovolené.

Paní Ema (učitelka): „Pozdní příchody byly většinou při přechodu z jedné domácnosti do druhé, než si dítě zvyklo na nový režim. Pozdní příchody se zvyšovaly na druhém stupni,

ale zase se nedá jednoznačně říci v čem je zakopaný pes. Dojíždění od jednoho z rodičů ze vzdálenější části Prahy, puberta a s ní spojená revolta, která se namířila směrem do školy.”

Paní Lída (učitelka): *„Docházku měly horší, nemocnost zhruba stejná jako u ostatních a zaznamenala jsem častější pozdní příchody.“*

8.5.1. Jak děti se střídavou péčí působily ve školním kolektivu?

Část respondentů si u dětí ve střídavé péči všimla větší nejistoty a úzkostnosti.

Pan Jaromír (učitel): *„Působí někdy nejistě, nevěří si.“*

Paní Barbora (učitelka): *„Dítě bylo zakřiknuté, úzkostné.“*

Jiní se zmiňovali o tom, že děti ve střídavé péči na sebe více upozorňují a mají někdy problém to dělat přiměřeným, či dokonce přijatelným způsobem.

Paní Marta (učitelka): *„Strhávají na sebe pozornost, často jsou náladové a nevyrovnané.“*

Paní Martina (učitelka): *„Některé děti se projevují jako negativističtější jedinci. Stojí o pozornost dospělých, ale i stejně starých dětí. Mají problémy se sebeprosazením a často na počátku září volily ne úplně adekvátní způsoby, jak si pozornost získat. Časté byly agresivní projevy, náznaky šikany. Zkušenosti mám i s kradením cizích věcí.“*

A naopak někteří měli pocit, že chování dětí v kolektivu ostatních se odvíjí od jejich osobnostních charakteristik a se střídavou péčí nikterak nesouvisí. A děti v kolektivu nemají žádné neobvyklé problémy.

Paní Eva (učitelka): *„...normální...podle charakteru dítěte.“*

Paní Dana (učitelka): *„Zařazení do kolektivu bez větších problémů.“*

Občas však chování dítěte v kolektivu hodnotili vyloženě záporně.

Paní Zuzana (učitelka): *„Byly sociálně nepřizpůsobivé a bezohledné.“*

Pro děti ve střídavé péči bývá také složitější posilovat přátelské vztahy se spolužáky mimo školní prostředí. Rodič například nemůže dítěti slíbit, že bude moci v příštím týdnu na návštěvu k některému z kamarádů, protože bude v péči druhého rodiče. Dítě pak může být vyčleněné z kolektivu.

Paní Zdislava (vychovatelka): *„V družině se děti často domlouvají, ke komu půjdou na návštěvu. Byla jsem vícekrát u rozhovoru rodičů a dětí, kteří se domlouvali na společných akcích – například plavání – a místo toho, aby šli už v příštím týdnu, šlo to až za 14 dní, kdy měly být opět u rodiče, který akci domluvil.“*

8.5.2. Jaké způsoby chování a komunikace rodičů podle učitelů ovlivňují to, jestli střídavá péče bude, nebo nebude fungovat?

Nejvíce názorů bylo shodných v tom, že dobrá komunikace rodičů dětem střídavou péčí podstatně ulehčuje.

Paní Marta (učitelka): *„Strategie rodiny pro zvládání střídavé péče je podle mě upřednostnění dětí a ne vzniklých partnerských vztahů... Přesto myslím, že děti střídavou péčí zvládají velmi obtížně.“*

Oproti tomu špatná komunikace a vzájemné obviňování rodičů pak podle paní Venduly zapříčiňovaly, že dítě bylo úzkostné a zakřiknuté. Podobně to viděla i paní Veronika, která měla poměrně špatné zkušenosti s dětmi ve střídavé péči.

Paní Veronika (učitelka): *„Nekomunikovali, posílali si vzkazy, když se potkali, vždy se pohádali.“*

Pan Eduard (učitel): *„Dvě rodiny byly ‚v pohodě‘, ve třetí ovšem rodiče používaly dcery coby nástroj pomsty vůči bývalému partnerovi a ty měly z rodičů ve hlavách zmatek (jasné naschvály, řeč přes soud a právníky a sociální odbory i policii...)“*

Paní Zdislava (vychovatelka) měla zkušenost s rodiči, kteří nejen že nekomunikovali spolu, ale měli problém dobře komunikovat i se svým dítětem. Dítě, o němž je řeč, například nevědělo, ke kterému z rodičů má po návratu ze školního výletu jet. Nejprve volalo jednomu z nich a nedovolalo se, pak druhému a zase prvnímu, aby prokonzultovali to, co vyplynulo z rozhovoru s druhým rodičem. Dítě z toho bylo vystresované.

8.5.3. Jak děti z pohledu profesionálů zvládají střídavou péči?

Některé z dětí podle všeho mají se zvládáním střídavé péče skutečně problémy. Ať už se jedná o somatické problémy, nebo i o navazování vztahů.

Paní Martina (učitelka): *„...agresivní sklony, nesoustředěnost, jeden ze zmíněných chlapců se podle slov matky v noci pomočuje (1. třída). Jako třídní učitelka ale plno věcí dost možná nikdy nezjistím. Nicméně všechny děti ve střídavé péči mají podle toho, co jsem doposud vyzorovala, problémy se sebeurčením a v kamarádských vztazích jsou buď nestálí, nebo si tvoří úzké, až závislé vazby.“*

I zde se opakovaly problémy s dvojími pravidly a přístupy rodičů včetně nepřipravenosti do školy a psychické nepohody dětí. Ta ovšem nemusí být způsobena výhradně střídavou péčí jako takovou, ale celkově změnami způsobenými rozpadem manželství rodičů.

Paní Irena (speciální pedagožka): *„Mám v péči dívku ze 3. třídy, která těžce nese, že se rodiče rozvedli a ještě se svojí mladší sestrou je ve střídavé péči. Je smutná, zpočátku zamlklá, málomluvná. Když je u otce, nenosí domácí reedukační cvičení. Dle sdělení třídní učitelky je znát, když byla dívka u otce, nebývá připravena na vyučování.“*

Některé děti měly se zvládním střídavé péče jen minimální problémy. Dokázaly se s náročnou situací dobře vypořádat.

Paní Dagmar (vychovatelka): *„...zvládaly, ale občas si stěžovaly, že je organizačně složité, kdy si jeden týden neuvědomí, co všechno budou potřebovat týden druhý a něco si třeba zapomenou u druhého rodiče. Na střídavou péči jako takovou si nestěžovaly.“*

Podle některých respondentů nezáleží jen na celkové rodinné atmosféře, ale i na osobnosti dítěte. U některých dětí vidí větší potřebu „svého vlastního prostoru“, stálého domova, zatímco jiným dětem nedělá problém se přesouvat od jednoho rodiče k druhému.

Paní Tereza (speciální pedagožka): *„Důležitá je tady i osobnost, založení dítěte. Ne každé se srovná se střídáním prostředí bez pocitu nejistoty a vykořenění. Takový sangvinik s tím nebude mít problém, ale pro melancholika to může znamenat, že se úplně doma nebude cítit ani na jednom místě.“*

U některých dětí se největší negativní jevy postupem času začaly vytrácet a dítě se dokázalo přizpůsobit nové situaci.

Paní Petra (učitelka): *„Na začátku působila hodně smutně, upnula se na jednu kamarádku, ale postupem času se to začalo zlepšovat... Zvykla si. Ale mluví o tom, že by byla ráda, kdyby rodiče spolu zůstali.“*

8.5.4. Jaký mají profesionálové na střídavou péči názor?

Mnoho profesionálů, s nimiž jsem mluvila, upřednostňují formu střídavé péče, při níž se střídají v jednom domě rodiče, a dětem zůstává jejich stabilní prostředí.

Paní Petra (učitelka): *„Myslím si, že u střídavé péče dětem vyhovuje, pokud se střídají rodiče a dítě zůstává stále doma.“*

Paní Simona (speciální pedagožka): *„...Myslím si, ale že by se stěhovat měli rodiče, ne děti, tedy, že by děti měly mít své pevné místo a domov. Tato praxe snad prý funguje v Anglii. U nás jsem se s tím setkala jen jednou.“*

Paní Irena (speciální pedagožka): *„Střídavou péči neuznávám, i když chápu, že může zcela výjimečně a za určitých podmínek fungovat - rodiče se umí domluvit, dítě žije ve stejném prostředí a po 14 dnech se u něho rodiče střídají.“*

Jiní si myslí, že by se ke střídavé péči mělo přistupovat jen v případech, kdy si to samotné dítě vysloveně přeje a je už ve věku, kdy by mělo být schopné odhadnout, jaký dopad to bude na jeho život mít. Celkově jsem v názorech na střídavou péči zaznamenala ze strany pedagogických pracovníků spíše skepsi. Nelíbí se jim, že děti mění neustále prostředí, bydlí víc v taškách než doma, žijí ve dvou domovech, kde jim vštěpují různá pravidla a hodnoty a musí se nějak vypořádat s tím, že rodiče občas nechtějí slyšet o tom hezkém, co zažily během pobytu v druhé domácnosti. Jsou tak vystaveny neustálému balancování, nebo se musí naučit, jak z toho vytěžit co nejvíc.

Paní Sára (učitelka): *„Jsem pro střídavou péči jen u starších dětí - tedy 2.stupeň ZŠ a za podmínek, že rodiče spolu dokážou velmi dobře komunikovat a bydlí v dostupné vzdálenosti MHD cca do půl hodiny a dítě chce střídavou péči. Za jiných podmínek jsem proti. Děti nemají domov - pořád cestují, musí v každé rodině fungovat podle jiných pravidel, nejsou v kontinuálním vztahu, musí vždy načas 1 rodinu opustit a pak zase do ní přijít - všude vše jen napůl. Je to pro děti velká emocionální zátěž, zvyšuje se emoční labilita, unavenost. Rodiče často mezi sebou skrytě bojují a i dítě nemůže v druhé rodině často říci, co hezkého zažil s 2.rodicem, ale může si stěžovat - to většinou druhý rodič slyší rád a přispívá to zas k nesouladu mezi rodiči. Některé děti se naučí lhát a taktizovat - aby získaly od rodičů, to co chtějí. Má to špatný vliv na rozvoj vlastností dítěte. Jiné úzkostné děti se zase uzavírají do sebe.“*

Pan František (učitel): *„Myslím, že děti potřebují nějaké pevné místo, jeden domov – tedy alespoň převážně. Takhle nemají rytmus.“*

Paní Adéla (učitelka): *„Podle mého názoru střídavá péče dítěti škodí, protože přináší do jeho života nejistotu. Pro vývoj dítěte je podstatná stabilita a řád, kterou střídavá péče nabourává. Dále se střídají rozdílné výchovné přístupy a dítě např. smí u otce něco, co u matky nesmí. Pak se může stát, že matce lže o pobytu u otce, aby z toho mělo prospěch. Učí se tedy lhát a podvádět. Trochu lepší je varianta, kdy děti bydlí stále na stejném místě a střídají se u nich rodiče. I tady se ale objevují různé přístupy rodičů. Domnívám se, že pro zdravý vývoj dítěte je nutné, aby je vychovávala pouze jedna rodina či jeden rodič, který má hlavní slovo ve výchově. Dítě pak ví, co má očekávat a nezažívá nejistotu. Není tak unavené, protože se nemusí často stěhovat.“*

Paní Monika (vychovatelka): *„Dítě má najednou 2 domovy, 2 různá zázemí. Zamýšlel se někdo někdy nad tím, jaké by bylo pro nás dospělé mít 2 domovy? Stěhuje se pravidelně z místa na místo, pomůcky do školy (sešity, učebnice, pletení, koloběžku, vybavení na venkovní odpolední aktivity, pomůcky na plavání apod.) zapomíná u rodiče, u kterého*

aktuálně není. Není v moci menších dětí myslet na toto všechno – zbytečná a neadekvátní zátěž. Každý týden/14 dní v pátek má ve škole větší zavazadlo, které starší děti přepravují samy.“

Paní Alžběta (psycholožka): *„Zkušenosti nemám pozitivní. I když jsou rodiče schopni se domluvit, má „střídání“ negativní dopad na dítě.“*

Jeden z respondentů, přestože jinak v celém dotazníku mluvil o dětech ve střídavé péči a jejich rodinách vcelku pozitivně, uvedl, že se domnívá, že děti často nechtějí přiznat, když mají se střídavou péčí nějaké problémy.

Pan Eduard (učitel): *„Myslím, že pro tyto žáčky byly rozvrácené rodinné vztahy vždy traumatem, i když to mnohdy nechtěli přiznat.“*

Pozitiva střídavé péče podle profesionálů

Téměř jediné skutečné pozitivum, které na střídavé péči respondenti nacházeli, bylo to, že děti zůstanou v úzkém kontaktu s oběma rodiči. Ovšem objevovaly se mi i zde názory, že děti mohou být v kontaktu s druhým rodičem i bez toho, aby museli být ve střídavé péči.

Paní Martina (učitelka): *„Dítě si může spravedlivě užít přítomnost obou rodičů.“*

Paní Ivana (učitelka): *„Jediný klad je ten, že rodiče na ně mají poměrně stejný čas. Ale to je relativní. Ne vždy se jim se stejnou péčí věnují.“*

Snad jediná paní Alena uvedla, že jí se střídavá péče za určitých okolností jeví pozitivně.

Paní Alena (učitelka): *„Pokud mezi rodiči a dětmi vládne otevřenost, je dobrá komunikace a dospělí jsou schopni vyhodnotit správně potřeby dětí, jde o jeden z nejlepších možných modelů porozchodové péče o děti. Ovšem s tou výhradou, že ideál samozřejmě je, když je věcí svobodné dohody i rozsah a časové rozpětí střídavé péče. Tedy když se rodiče jsou schopni sami domluvat o tom, kdo, kdy a proč bude děti mít. Samozřejmě v tomto procesu mají s přibývajícím věkem stále větší slovo i rostoucí děti. Jiný způsob střídavé péče vidím v zásadě jako škodlivý.“*

Negativa střídavé péče podle profesionálů

Jako největší negativa střídavé péče mi respondenti uváděli, že děti postrádají stabilní prostředí domova a mohou se cítit vykořeněné.

Paní Alena (učitelka): *„Některé děti, které prošly nebo procházejí střídavou péčí se mi opakovaně svěřily, že vlastně nemají žádný domov, že se pořád jen stěhují.“*

Paní Lada (asistentka): „*Jedna dívka mi v 6. třídě do eseje napsala, že od mala ,nemá domov‘, je pořád na cestách.*“

Neustálé střídání domovů nemusí být matoucí jen pro děti, i rodiče s tím mohou mít problémy. Paní Zdislava (vychovatelka) se setkala s případem, kdy si maminka zapomněla vyzvednout svou dceru ve škole, protože si neuvědomila, že jí má mít ten den v péči.

K již zmíněné nejistotě dětí vyplývající z neustálého stěhování se přidávají obtíže při sžívání s novými partnery rodičů a novými sourozenci.

Paní Alžběta (psycholožka): „*Děti jsou stále ,na cestách‘. Nemají nikdy jistotu, nemají ,klid‘. Do výchovy vstupují noví partneři stávajícího rodiče a případně i další nevlastní sourozenci.*”

Někteří respondenti nemluvili ani tak o záporech střídavé péče jako takové, ale o tom, že ji často rodiče z nějakého důvodu nezvládají, a to pak negativně ovlivňuje děti. Nezvládnutím je v tomto případě myšleno podplácení dětí a nejednotnost výchovy, v neposlední řadě špatná až agresivní komunikace mezi rodiči.

Paní Františka (učitelka): „*...nejednotnost ve vedení, podplácení dítěte dárky, navádění až lhaní, vymyšlení si nepravd atd., to vše vede k nejistotě dítěte, výchovným problémům a neurotizaci dítěte.*“

Paní Alena (učitelka): „*Děti, které jsou dlouhodobě vystaveny časově srovnatelnému působení dvou rodičů, kteří mají naprosto protichůdné názory na to, co je v životě správné a navíc mají vyhraněný názor na to, co dělá jejich bývalý partner špatně a neváhají při každé příležitosti tento názor před dítětem ventilovat, jsou často nejisté, bývají i agresivní nebo přehnaně komunikativní (třídní šaškové), čímž nejistotu maskují.*”

8.5.5. Je možné dopředu odhadnout, jestli bude střídavá péče fungovat?

Respondenti odpovídali, že odhadnout dopředu to, jak budou rodiny v režimu střídavé péče fungovat, je velice obtížné, existuje zde totiž velké množství proměnných, které mají na definitivní výsledek vliv. Někdy jim může trochu napovědět to, jakým způsobem spolu dokážou rodiče komunikovat.

Paní Simona (speciální pedagožka): „*Vždy záleží na všech zúčastněných.*”

Paní Dominika (právnička): „*Někdy se to dá odhadnout podle vztahu rodičů, to jestli bude střídavá péče fungovat.*“

Paní Alžběta (speciální pedagožka) se domnívá, že lze dopředu odhadnout, jestli bude střídavá péče fungovat, pokud se důkladně posoudí situace dětí – bydlení rodičů, jejich vztah, zázemí a to jak finanční, tak i jejich sociální síť.

Paní Karolína (sociální pracovnice) je toho názoru, že nejlepším ukazatelem toho, že bude střídavá péče dobře fungovat je, když se na ni rodiče skutečně sami od sebe domluví. Zároveň je třeba, aby byli dostatečně citliví k potřebám svých dětí. Někteří z nich prý dokonce vyzkouší více režimů péče o dítě, aby našli ten nejlepší, než podají definitivní návrh k soudu.

8.5.6. Jaké problémy se v rodinách se střídavou péčí řeší nejčastěji?

Problémy, které řeší rodiny se střídavou péčí, se nejčastěji týkají oblasti volného času dětí, lékařských zákroků a zdravotního stavu dítěte poté, co se vrátí z péče jednoho rodiče, výchovy, přípravy do školy a někdy i volbou školního zařízení.

Paní Dominika (právnička): *„Některé děti navštěvují kroužky jen jeden týden a druhý pak zas ne... Jindy se přijdou poradit kvůli souhlasu s prohlídkami, zákroky a jak moc informovat o zdraví dítěte toho druhého... Matky taky často řeší, když jim dítě od otce pravidelně přichází nastydlé... Občas tam asi může být problém, někdy je to spíš i psychická obrana těch maminek, ale setkala jsem se i s matkou, u které byl později diagnostikován Münchhausenův syndrom v zastoupení²... A taky dohánění do školy, kdy často u tatínků nedělají úkoly, a pak celý týden s maminkou zas nedělají nic jiného...”*

Někdy rodiče nedokážou zapomenout na své rozvodové konflikty a komplikované vztahy s bývalým partnerem, nebo se v jejich životech mohou objevit noví partneři a jejich děti. Je třeba nastavit nová pravidla a navázat fungující vztahy mezi členy nové rodiny.

Paní Simona (speciální pedagožka): *„Řeší vztahové problémy, komunikační problémy, odlišná pravidla a přístup rodičů, příchod nových partnerů a případně dětí.“*

8.5.7. Další poznatky, které z výzkumu vyplynuly

Dva respondenti v rámci dotazníku napsali, že se setkali s tím, že starší děti si chtěly zvolit stálé bydlení pouze u jednoho z rodičů, ale nevěděly, jak toho docílit, aby neublížily tomu druhému. Někdy dokonce rodiče děti citově vydírali, aby s nimi udrželi kontakt.

---

² Münchhausenův syndrom v zastoupení je psychiatrická diagnóza. Člověk, který jí trpí, předstírá, že osoba na něm závislá – nejčastěji dítě, trpí nějakými zdravotními komplikacemi. V některých případech dokonce tyto komplikace sám vyvolává. Následně se dožaduje lékařské péče pro tuto osobu. Sám si „užívá“ pocitu nepostradatelnosti.

Paní Dagmar (vychovatelka): „*Z mých zkušeností se většina dětí v pozdějším věku (cca 16+) rozhodla pro jednoho z rodičů, se kterým chce bydlet trvale.*”

Paní Zdena (psycholožka): „*V současné době se množí případy, kdy dítě žádá pomoc samo za sebe - obává se nepochopení od obou rodičů - a chce pouze jedno hlavní zázemí (12-14 let), přestože dosud zvládalo SP. Vybere si jednoho rodiče a bojí se, aby se druhého jeho volba nedotkla, neboť mu opravdu nechce ublížit. Je to často velmi těžké a složité rozmotat. A bez pomoci vydatné somatizace či zhoršení prospěchu to vlastně vůbec není proveditelné.*”

Paní Alena (učitelka): „*Často nepomůže ani dát starším dětem možnost se vyjádřit, protože pro dítě do určitého věku je prostě téměř nemožné jednomu z rodičů říci, že u něho nechce být, nebo alespoň ne tak často. Dalším smutným modelem, se kterým jsem se několikrát ve své praxi setkala, byly rodiny, kde děti cítily povinnost chodit k jednomu z rodičů ‚protože je sám a je mu smutno‘ (v obou případech, na které si konkrétně vzpomínám, šlo shodou okolností o otce sociopaty, jeden byl navíc závislý na alkoholu a vůči dětem i ženě projevoval násilnické sklony).*“

Občas se objevují případy střídavé péče, kdy děti musí měnit školy, nebo dokonce i státy. Jeden středoškolák například musel měnit školu v České republice a USA.

Paní Dominika (právnička): „*Vím o jednom klukovi, co chodil na střední školu, a rodiče se rozvedli. Jeho máma se přestěhovala do Ameriky a našla si tam přítele. On pak každých 14 dní měnil školu v Čechách a tam. Let mu trval 8 hodin. Býval by raději zůstal v Čechách s tátou... Zkoušel to změnit, ale nevím, jestli se mu to nakonec povedlo...*“

Paní Jana (asistentka): „*Znám i případ, kdy se dítě stříдалo po půl roce, což mělo za následek i změnu školy.*“

Podle paní Karolíny (sociální pracovnice) ovšem není podobně rozsáhlé střídání prostředí moc vhodné. Říká, že dětem by měla být zachována alespoň škola a zájmové kroužky, aby měly alespoň nějakou stabilitu. Zároveň však dodává, že je vždy potřeba přistupovat k dětem individuálně.

Paní Zdislava (vychovatelka) se setkala s rodinou, kde byly ve střídavé péči 2 děti, přičemž starší z nich velmi připomínal svého otce. Rodiče mezi sebou neměli moc dobrý vztah a matka byla na staršího syna, který jí připomínal bývalého manžela mnohem přísnější, než na toho mladšího.

9. Diskuze

Z velice různorodých odpovědí všech respondentů vyplývá, že se každý z nich setkal s více typy rodin se střídavou péčí a většina učitelů zažila jak děti, které ji zvládaly, tak i ty, které s ní měly problémy. Bylo zde mnoho proměnných, které na to měly vliv. Mezi nejdůležitější zmiňované proměnné zařazovali komunikaci rodičů, věk a osobnostní predispozice dítěte. Nicméně některé děti střídavou péčí zvládaly, i když jejich rodiče měli komunikační problémy a naopak některé děti měly problém zvládat střídavou péčí, i když spolu jejich rodiče relativně dobře komunikovali. Těch však bylo výrazně méně. Na důležitost dobré komunikace poukazují i autoři odborných publikací zaměřených na střídavou péči (např. Novák, 2013; Špaňhelová, 2010). Jako další zásadní věc označovali respondenti názor a přání dítěte, pokud jde o dítě natolik zralé, aby bylo možné s ním o porozvodové péči mluvit. Respondenti se zmiňovali, že získání názoru dítěte je velmi komplikované, protože mnohé děti se snaží, aby se žádného z rodičů nedotkly a neublížily mu. Je pro ně těžké rozhodnout, kterého z rodičů nechat samotného. To se netýká jen předrozvodového svěřování dítěte do péče, ale i pozdější doby, kdy by část dětí ráda změnila systém péče, v níž žijí, ale neví jak. Občas se navíc objevují manipulativní rodiče, kteří děti citově vydírají a připoutávají je k sobě.

Velká část respondentů byla ke střídavé péči poměrně skeptická. Poukazovali na to, že dítě ve střídavé péči je neustále na cestách a mnohdy namísto dvou domovů nemá ani jeden. Dále jim připadalo jako problematické neustálé měnění pravidel v domácnosti otce a matky. Setkávali se s dětmi, které z toho byly zmatené, jiné se situace naopak naučily využívat ve svůj prospěch. Měli zkušenost i s dětmi, které se staly zbraněmi v konfliktech svých rodičů.

Jediný bod, v němž se většina odpovědí respondentů shodovala, byl, že děti ve střídavé péči mají problém s domácí přípravou, zejména s včasným donášením domácích úkolů a absencí školních pomůcek, protože si je často zapomínají u druhého rodiče. Na toto téma jsem nic v odborné literatuře nenašla. Je otázkou, nakolik to ovlivňuje život dětí, jestli kvůli tomu jsou vystaveny většímu stresu, mají horší školní výsledky nebo jejich situaci učitelé chápou a neřeší to.

Za kladný aspekt střídavé péče považovala většina respondentů zachování vztahu a kontaktu s oběma rodiči. Zbylí respondenti žádný klad na střídavé péči neviděli. Několik

z nich však mluvilo o tom, že se jedná o ústupek rodičům, aby se ani jeden z nich necítil odstrčený a dělení péče o děti bylo „spravedlivé“.

Několik respondentů projevilo na závěr dotazníku přání, aby soudy více dbaly o potřeby dětí a spíše se zaměřovaly na to vést rodiče k domluvě. Paní Alena (učitelka) uváděla speciálně příklad Německa, kde se zkoumá, jakým způsobem jsou rodiče schopni se domluvit a v případě, že domluva nefunguje, snaží se dítě svěřit spíše do péče tomu z rodičů, který se projevoval jako ochotnější ke spolupráci.

Velice zajímavé mi přišlo, že Amato (2005) ve své studii píše, že děti samoživitelek mají oproti ostatním relativně nízkou šanci na dokončení studií. Uvádí se, že to může být způsobeno nedostatkem financí na jejich intelektový rozvoj. Dalo by se tedy předpokládat, že by měly mít horší prospěch. Mně ovšem část respondentů odpověděla, že problémy s prospěchem zaznamenala i u dětí se střídavou péčí, kde by teoreticky nemělo docházet k tak výraznému poklesu finančních prostředků na jejich rozvoj. Jejich problémy by ovšem mohly být způsobeny například nižším intelektem a nemusely by souviset s druhem porozvodové péče.

10. Závěr

V úvodu této práce jsem se zamýšlela nad tím, jakým způsobem rozvod a střídavá péče ovlivňují životy dětí. Z pramenů, které jsem přečetla, jsem vyrozuměla, že neexistuje jednotný názor na to, zda je střídavá péče pro děti prospěšná, nebo jim škodí. Stejně jako jakýkoliv jiný druh porozvodové péče o děti má své výhody a nevýhody, odpůrce i zastánce.

Abych si udělala ucelený obraz o tom, jak rodiny zvládají střídavou péči, zajímalo mě, jak ji vnímají profesionálové, kteří jsou v kontaktu s těmito dětmi. V kvalitativním výzkumu, který jsem zrealizovala v rámci praktické části diplomové práce, jsem se dozvěděla, že respondenti (pedagogičtí pracovníci) ve výzkumu hodnotili střídavou péči spíše negativně, přestože v dílčích otázkách, kdy mluvili o konkrétních dětech a zkušenostech s nimi, byly jejich odpovědi častěji laděny neutrálně, či dokonce pozitivně. Pokud jde o zbývající respondenty, obě psycholožky byly proti střídavé péči, zatímco právnička z poradny i vedoucí OSPODu mluvily o střídavé péči vcelku pozitivně.

Jistě by bylo zajímavé zjistit i názory konkrétních dětí, o nichž ve výzkumu mluvili pedagogičtí pracovníci. To by bylo bohužel vzhledem k GDPR téměř nemožné.

Domnívám se, že pokud má střídavá péče fungovat, je potřeba, aby si rodiče plně uvědomovali potřeby svých dětí. Tyto potřeby zahrnují klidný a laskavý domov, kde platí jasná pravidla a možnost trávit čas v kolektivu přátel. Pro děti je důležité naučit se, že svět okolo nich je dobrý a mohou mít důvěru v lidi. Také zde hraje důležitou roli osobnost dítěte i rodičů. Není dobré, aby se rodiče o dítě přetahovali jako v příběhu o Šalamounovi a soutěžili o to, kdo z nich je lepším rodičem.

Velmi mě zaujala i praxe, o níž mluvila vedoucí pracovnice OSPODu. Říkala, že se setkala s rodiči, kteří nejprve zkusí několik variant péče a až poté se rozhodnou pro tu, která jim vyhovovala nejvíce. Navíc jsou ochotní v průběhu let způsob péče měnit podle aktuálních potřeb dítěte. Tento přístup se mi jeví jako nejlepší, protože dokáže reflektovat jak individualitu, tak vývoj dítěte. Žádná instituce nezná konkrétní dítě tak dobře jako jeho rodiče, proto by je pracovníci těchto institucí měli informovat o možnostech a pomoci jim nalézt to nejlepší řešení.

11. Knižní zdroje:

1. BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.
2. BRZOBOHATÝ, Robin. *Role mediace a mediátora v rodinném konfliktu*. in MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
3. HAMPLOVÁ, Dana, Petra ŠALAMOUNOVÁ a Gabriela ŠAMANOVÁ, ed. *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-082-6.
4. HAMPLOVÁ, D.(ed.), ZEMAN K., ŘEHÁKOVÁ B, POLÁŠEK V. a E. SOUKUPOVÁ. 2006. *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:5. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 92 s. ISBN 80-7330-093-1.
5. KORNEL M. *Nejlepší zájem dítěte*. in MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
6. LENDEROVÁ M., JIRÁNEK T. a M. MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. ISBN 9788024616834.
7. MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
8. MATOUŠEK, Oldřich a Josef PAVLÁT. *Role a možnosti znalce psychologa*, in MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
9. MATOUŠKOVÁ, Iana. *Role a možnosti pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí*, in MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
10. MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
11. NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.
12. NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Jak přežít rozvodové peklo: malý sumář velkých rozvodových hrůz a jak je učinit snesitelnějšími*. Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-294-8.

13. NOVÁK, Tomáš, Simona CORRADINIOVÁ a Radim VYPUŠŤÁK. *Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-910-6.
14. PALONCYOVÁ, Jana. Rodinné chování a rodinná politika jako kontext systému denní péče o děti ve Francii a v České republice. Praha: VÚPSV, 2013. ISBN 978-80-7416-127-8.
15. PAVLÁT, Josef. *Formy péče o děti po rozvodu*. in MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
16. SCHREILOVÁ, Kristýna. *Možnosti pracovníka občanské poradny*. in MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
17. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
18. ŠMOLKA, Petr a Jan MACH. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.
19. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
20. ŠŤASTNÁ, Anna. Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009, 131 s. ISBN 978-80-7416-038-7.

12. Internetové zdroje

1. *50 let manželského a rodinného poradenství v Praze* [online]. Centrum sociálních služeb Praha, 2017 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: (https://www.csspraha.cz/wcd/publikace/mp_publikace_50let.pdf)
2. Advokátní kancelář Kuntar & Kuntarová, *Formy péče o děti*, 2018 [online]. [cit. dne 11. 2. 2019]. Dostupné z: (https://www.akkk-roznov.cz/clanek/formy-pece-o-deti_8)
3. AMATO, P. R. The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *The future of children*, 2005, 15(2), 75-96. Dostupné online: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ795852.pdf>
4. AMATO, Paul R. a Sarah e. PATTERSON. The Intergenerational Transmission of Union Instability in Early Adulthood. *Journal of Marriage* [online]. 2017, 79(3), 723-738 [cit. 2019-06-06]. DOI: 10.1111/jomf.12384. ISSN 00222445.

5. České soudnictví: Výroční statistická zpráva, 2017 [online]. [cit. dne 8. 2. 2019].
Dostupné z: (<https://www.justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>)
6. ČSÚ [online]. [cit. dne 3. 2. 2019]. Dostupné z: (<https://www.czso.cz/>)
7. Department of justice [online]. 2019. [cit. dne 22. 6. 2019]. Dostupné z:
<https://www.justice.gc.ca/eng/fl-df/parent/ppt-ecppp/form/form.html>
8. Eurostat [online]. [cit. dne 3. 2. 2019]. Dostupné z:
(<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>)
9. HAŠKOVÁ, Hana, Alena KRÍŽKOVÁ a Radka DUDOVÁ. Ekonomické náklady mateřství. *Gender a sociologie*[online]. Sociologický ústav AV ČR, 2015, , 40 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: http://genderstudies.cz/download/Sekundarni%20analyza%20zprava%20final_format.pdf
10. KUCHAROVÁ, Věra. Rodina a zaměstnání V.: Neúplné rodiny - Deskriptivní fáze analýzy. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2007, 57 s.
Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_237.pdf.
11. MIKYŠKA, Vilém. Liga otců, 2017 [online]. [cit. 17. 6. 2019]. Dostupné z:
<https://ligaotcu.cz/>
12. MEYER, Daniel r., Maria CANCIAN a Steven t. COOK. The Growth in Shared Custody in the United States: Patterns and Implications. *Family Court Review* [online]. 2017, **55**(4), 500-512 [cit. 2019-04-27]. DOI: 10.1111/fcre.12300. ISSN 15312445. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=a65d20eb-41e9-429f-b275-f6f4b6c0dba2%40sdc-v-sessmgr03>
13. MOŽNÝ, Ivo. Rozhovor o manželství a rodině. Český rozhlas Brno, Apetýt, 15. 2. 2016, 13:44 Dostupné z: (<http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3566502>)
14. NIELSEN, Linda. Shared Physical Custody: Does It Benefit Most Children?. *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers* [online]. 2015, **28**(1), 79-138 [cit. 2019-06-08]. ISSN 08826714.
15. NOVÁKOVÁ, Markéta. Cochemská praxe [online]. [cit. dne 17. 6. 2019].
Dostupné z: <https://www.cochem.cz/wordpress/>
16. NOVÁKOVÁ, Markéta a kol. Právo na rodiče [online]. [cit. dne 17. 6. 2019].
Dostupné z: <http://www.pravonarodice.cz/>
17. Okresní soud v Novém Jičíně [online]. [cit. dne 22. 6. 2019]. Dostupné z:
<https://justice.cz/web/okresni-soud-v-novem-jicine/zakladni-informace?clanek=rizeni-ve-vecech-pece-o-nezletileho>
18. TAŠEVSKÁ, Ivana. COMPARISON OF SHARED CARE IN THE CZECH REPUBLIC AND SLOVAK REPUBLIC. *International Multidisciplinary Scientific*

- Conference on Social Sciences* [online]. 2017, 143-150. A [cit. 2019-06-13]. DOI: 10.5593/sgemsocial2017/33. ISSN 23675659.
19. TAŠEVSKÁ, Ivana. Mediální obraz střídavé péče. *Czech* [online]. 2017, **17**(2), 58-70. B [cit. 2019-04-27]. ISSN 12136204. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=a65d20eb-41e9-429f-b275-f6f4b6c0dba2%40sdc-v-sessmgr03>
20. Unie otců [online]. 2009 Unie otců — otcové za práva dětí [cit. 2019-06-06]. Dostupné z: <http://www.unie-otcu.cz/>
21. Ústavní soud [online]. [cit. dne 11. 2. 2019]. Dostupné z: (<https://www.usoud.cz/aktualne/vzdalenost-mezibydlisti-rodicu-nemuze-sama-osobe-byt-prekazkou-stridave-pece/>)
22. VAŇKOVÁ, Eva. Mediace, 2019 [online]. [cit. 27. 4. 2019]. Dostupné z: <http://mediace-najitreseni.cz/>
23. VOHLÍDALOVÁ, Marta. KDO PODÁVÁ ŽÁDOST O ROZVOD A JAKÉ JSOU PŘÍČINY ROZPADU PARTNERSKÝCH VZTAHŮ? *Gender, Equal Opportunities, Research / Gender, Rovne, Prilezitosti, Vyzkum* [online]. 2010, **11**(2), 48-56 [cit. 15. 2. 2019]. ISSN 12130028. Dostupné z: (http://www.genderonline.cz/uploads/0fe05a7bc97ec53bf76b8cdee8e94cd81a4bb68d_kdo-podava-zadost-o-rozvod.pdf)
24. VOHLÍDALOVÁ, Marta (2014) Jeho a její pohled: Střídavá péče z perspektivy matek a otců. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 15 (1). pp. 29-40. [online] ISSN 1213-0028 [cit. 15. 2. 2019] Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=88166>
25. Zákon č. 94/1963 Sb. [online]. [cit. dne 11. 2. 2019]. Dostupné z: (<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94#cast2>)
26. Zákon č. 89/2012 Sb. [online]. [cit. dne 3. 2. 2019]. Dostupné z: (<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>)

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Dotazník pro pedagogické pracovníky
- Příloha č. 2 – Dotazník pro ostatní profesionály
- Příloha č. 3 – Ukázka vyplněného dotazníku – paní Alena (učitelka)
- Příloha č. 4 – Ukázka vyplněného dotazníku – paní Zdena (psycholožka)

Příloha č. 1 – Dotazník pro pedagogické pracovníky

1. Můžete mi říci něco o dětech ve střídavé péči, s nimiž jste se během Vaší kariéry setkal/a?
  - a. Jakou měly docházku (nemocnost, pozdní příchody)?
  - b. Jak působily v kolektivu?
  - c. Jak podle Vás střídavou péči zvládaly?
  - d. Jaký měly prospěch – myslíte si, že to ovlivňovala právě střídavá péče?
  - e. Pozoroval/a jste na dětech ve střídavé péči nějaké zvláštnosti?
2. Můžete mi říci něco o jejich rodinném zázemí?
  - a. Jak spolu komunikovali jejich rodiče?
  - b. Jak se rodiče angažovali v rámci školy (třídní schůzky, komunikace s vyučujícími)?
3. Je nějaký společný rys/strategie rodin, které podle Vás zvládaly střídavou péči?
4. Je nějaký společný rys rodin, které podle Vás střídavou péči nezvládaly?
5. Jaký máte na střídavou péči názor? Proč?
6. Vidíte na střídavé péči nějaké klady? Jaké?
7. Vidíte na střídavé péči nějaké zápory? Jaké?
8. Chtěl/a byste něco dodat?

Příloha č. 2 – Dotazník pro ostatní profesionály

1. Jaké máte zkušenosti se střídavou péčí?
2. Je možné dopředu odhadnout, jestli bude střídavá péče v určité rodině fungovat?
3. Co dětem podle Vás znesnadňuje zvládnání střídavé péče?
4. Co dětem podle Vás usnadňuje zvládnání střídavé péče?
5. Jaké problémy se řeší v rodinách se střídavou péčí nejčastěji?
6. Jak podle Vás děti střídavou péčí zvládají?
  - a. Liší se to např. podle věku, osobnosti, nějakých specifických znaků dítěte?
7. Jaké vidíte na střídavé péči klady?
8. Jaké vidíte na střídavé péči zápory?
9. Chtěl/a byste něco dodat?

Příloha č. 3 – Ukázka vyplněného dotazníku – paní Alena (učitelka)

1. Můžete mi říci něco o dětech ve střídavé péči, s nimiž jste se během Vaší kariéry setkal/a?

- a. Jakou měly docházku (nemocnost, pozdní příchody)?

Setkala jsem se s dvěma typy dětí ve střídavé péči. Tam, kde byla zvládnuta komunikace mezi rodiči a nebyly žádné velké neshody ohledně výchovy dětí, eventuelně neshody ohledně jiných důležitých věcí (peníze, životní styl, otázka „viny“ za rozchod apod.), zejména takové, které by se ventilovaly před dětmi, měly tyto děti srovnatelnou nemocnost a docházku s dětmi ostatními. Z dlouhodobého hlediska se však i u těchto dětí může projevit rozdílný životní styl obou rodičů a může jejich nemocnost narůst. Pokud však dotyční rodiče komunikovali tyto problémy, většinou se tato situace brzo vyřešila.

Jiná situace je u dětí, jejichž rodiče se nemohou domluvit na zásadních otázkách výchovy dětí, na finančních záležitostech, zejména pak když rodiče tyto neshody přenášejí na děti a ventilují svoje názory na život druhého partnera. Tyto děti bývají více nemocné, mají více absencí a problémů jak všeobecně zdravotních tak i psychických.

- b. Jak působily v kolektivu?

Opět – záleželo vždy především na konkrétním případě, jakým způsobem rodiče zvládli rozchod, komunikaci kolem rozchodu a ohledně výchovy dětí. Pokud oba rodiče dokázali vytvořit dětem podnětné prostředí, ve kterém se o děti nepřetahovali a nevštěpovali jim diametrálně odlišné hodnoty, byla situace relativně dobrá a děti po počátečním období nejistoty působily v kolektivu sebejistě a v pohodě. Musím ale říci, že takových případů je velmi málo.

Děti, které jsou dlouhodobě vystaveny časově srovnatelnému působení dvou rodičů, kteří mají naprosto protichůdné názory na to, co je v životě správné a navíc mají vyhraněný názor na to, co dělá jejich bývalý partner špatně a neváhají při každé příležitosti tento názor před dítětem ventilovat, jsou často nejisté, bývají i agresivní nebo přehnaně komunikativní (třídní šaškové), čímž nejistotu maskují.

c. Jak podle Vás střídavou péči zvládaly?
Setkala jsem se s dětmi, které relativně dobře zvládly model „jeden byt, dva rodiče“ a problém s tím měli někteří rodiče (kteří se cítili připraveni o své jistoty, zejména pokud byli nuceni pobývat v bytě/domě svého bývalého partnera, odkud se cítili vyhnáni), což se ovšem zase zpětně promítlo do psychické pohody dětí. Některé děti, které prošly nebo procházejí střídavou péčí, se mi opakovaně svěřily, že vlastně nemají žádný domov, že se pořád jen stěhují. Je pro ně často těžké akceptovat dva různé výchovné styly, o to těžší, že zoufale potřebují jistotu, pevný rytmus a řád, o to více, že mají za sebou nedávnou traumatizující zkušenost rozchodu rodičů. Obzvláště těžké to bývá v případech, je-li jeden z rodičů nezralá, patologická osobnost, případně závislý na návykových látkách.

d. Jaký měly prospěch – myslíte si, že to ovlivňovala právě střídavá péče? Některé prospívají relativně dobře, jiné šly velmi s prospěchem dolů po rozchodu rodičů. Jsem přesvědčena o tom, že u některých to zcela zřejmě střídavá péče ovlivňovala, částečně díky tomu, že každý z rodičů přikládal jiný význam vzdělání a případné domácí přípravě. Někdy i jeden z rodičů, aby udělal na děti dojem, umožňoval méně spánku, více her na počítači či mobilu, Jindy prostě děti zneužívaly snížené možnosti kontroly, zaviněné častým předáváním.

e. Pozoroval/a jste na dětech ve střídavé péči nějaké zvláštnosti? Není snadné říci, nakolik se na celkovém stavu dítěte podepisuje už prostý fakt, že se jeho rodiče pro hluboké neshody rozešli a nakolik samotná střídavá péče. V zásadě je ale možné říci, že střídavá péče, i když je dobře zvládnutá, bývá pro dítě velmi stresující a často se na dětech projevuje zvýšenou nejistotou. Opět je nutné vidět věci v souvislostech – největší škody nadělá střídavá péče v případech, kdy má její zavedení suplovat dohodu mezi rodiči, kdy se prostě mezi znesvářené rodiče, kteří nejsou schopni se domluvit na elementárních záležitostech, rozpůlí dítě v bláhové naději, že mu to prospěje. Velice často se pak setkáváme ve škole s dětmi, které když jsou u jednoho z rodičů, jsou v pohodě a šlapou jako hodinky, zatímco jsou-li u druhého, jsou labilní, mrzuté, jejich školní připravenost a výkon rapidně klesají. Tento jev je bohužel u střídavé péče dosti častý.

2. Můžete mi říci něco o jejich rodinném zázemí?
  - a. Jak spolu komunikovali jejich rodiče?

Zažila jsem případy, kdy rodiče komunikovali dospěle, s cílem najít co nejlepší řešení ve všech situacích. Zažila jsem ale i případy, kdy rodiče naprosto nebyli schopni komunikovat, naopak neustále spolu vedli boje – o děti, o každý detail jejich životů, ale v neposlední řadě i o spojence nejen z řad učitelů, ale i ostatních rodičů. Takový případ dovede negativně poznamenat atmosféru v celé třídě.

b. Jak se rodiče angažovali v rámci školy (třídní schůzky, komunikace s vyučujícími)?

Často je to právě znesvářený bojující rodič, který se velmi angažuje, ale jeho primárním cílem je vzbudit dojem, že je právě on/ona tím lepším z rodičů, kterého je třeba podpořit. V takových případech nejde o zájem dítěte, ale o jakousi pochybnou prestiž.

3. Je nějaký společný rys/strategie rodin, které podle Vás zvládaly střídavou péči? Schopnost komunikace, schopnost sebereflexe, pokora, snaha vždy a ve všem přijímat vlastní odpovědnost, snaha vždy hledat společně s ostatními především řešení, které je v zájmu dítěte. Zvládnutý rozchod samotný a emoce okolo něj.
4. Je nějaký společný rys rodin, které podle Vás střídavou péči nezvládaly? Emocionální nezralost rodičů, neschopnost efektivní komunikace, přetrvávající pocit křivdy z rozchodu, nadřazení vlastních zájmů zájmům dítěte (ale to asi samosebou vyplývá z emocionální nezralosti). Přesvědčení, že soudem nařízená střídavá péče nahradí schopnost se domluvit.
5. Jaký máte na střídavou péči názor? Proč?
Ve většině případů působí na děti dlouhodobě negativně, právě proto, že má suplovat opravdové řešení problémů. Na rozdíl od progresivního způsobu rozhodování o tom, kdo dostane děti do péče, který se prosazuje např. v Německu – tj. že se především zkoumá ochota a schopnost partnerů se domluvit a pokud k domluvě nedojde, dává se ve výchově přednost tomu z rodičů, který dlouhodobě projevoval větší snahu se domluvit, což zkoumá několik instancí, u nás se často prostě rozhodně o střídavé péči tam, kde rodiče nejsou schopni se na čemkoli dohodnout. Což ve výsledku bere mnoha dětem jakoukoli jistotu a činí z nich dlouhodobě hračky v rukou znesvářených rodičů. Často nepomůže ani dát starším dětem možnost se vyjádřit, protože pro dítě do určitého věku je prostě téměř nemožné jednomu z rodičů říci, že u něho nechce být, nebo alespoň ne tak často. Dalším smutným modelem, se kterým jsem se několikrát ve své praxi setkala, byly rodiny, kde děti cítily povinnost chodit k jednomu z rodičů „protože je sám a je mu

smutno“ (v obou případech, na které si konkrétně vzpomínám, šlo shodou okolností o otce sociopaty, jeden byl navíc závislý na alkoholu a vůči dětem i ženě projevoval násilnické sklony).

6. Vidíte na střídavé péči nějaké klady? Jaké?

Pokud mezi rodiči a dětmi vládne otevřenost, je dobrá komunikace a dospělí jsou schopni vyhodnotit správně potřeby dětí, jde o jeden z nejlepších možných modelů porozchodové péče o děti. Ovšem s tou výhradou, že ideál samozřejmě je, když je věcí svobodné dohody i rozsah a časové rozpětí střídavé péče. Tedy když se rodiče jsou schopni sami domlouvat o tom, kdo, kdy a proč bude děti mít. Samozřejmě v tomto procesu mají s přibývajícím věkem stále větší slovo i rostoucí děti. Jiný způsob střídavé péče vidím v zásadě jako škodlivý.

7. Vidíte na střídavé péči nějaké zápory? Jaké?

Myslím, že už jsem je zmínila v předešlých bodech. Především vidím jako největší problém fakt, že střídavá péče má suplovat řešení rozporů mezi rodiči tím, že dítě de facto i de iure rozpolťí mezi dva dospělé, kteří se nedovedou dohodnout. Bez nutnosti navštěvovat povinně třeba rodinnou poradnu, mediátora, který bude mít slovo u případného soudu apod. Což je i pro silné dítě naprosto patologická situace.

8. Chtěl/a byste něco dodat?

Doufám, že se i náš soudní systém v dohledné době vydá cestou posuzování způsobilosti rodičů k výchově především podle snahy domluvit se, respektovat odlišný názor, ctít potřeby dítěte, i když to krátkodobě přinese nevýhody.

Příloha č. 4 – Ukázka vyplněného dotazníku – paní Zdena (psycholožka)

AD 1)

Přes 20 let praxe psycholožky a psychoterapeutky

AD2)

Pokud rodiče jsou schopni zdravé, konstruktivní a funkční komunikace, nejsou pohlceni vzájemnou nenávisť a neřeší prostřednictvím SP své nedořešené vztahové problémy, pak je naděje na její fungování větší. Přesně odhadnout to zcela jistě nelze, neboť hlavní je reakce a stav dítěte.

AD3)

SP znesnadňuje již zmíněná neschopnost rodičů vzájemně komunikovat, shodnout se , tolerovat a vážit si sebe navzájem. Roli hraje též věk dítěte, vzdálenost bydlišť, rozdílné výchovné styly a názory, životní filozofie.

AD4)

Opak bobu 3 :)

AD5)

Dítě je nuceno měnit nejen prostředí, ale i výchovný, stravovací , režimový aj životní rámec.

To má velké nároky na jeho flexibilitu a stabilitu obecně.

Rodiče často vytvářejí různé zákazy a tabu témata, čímž zatěžují spontaneitu a "sdíleci" rámec s druhým rodičem.

Otevřené či skryté degradování a pomlouvání druhého rodiče.

Potíže s chováním, sebepojetím a sebedůvěrou u dětí .

AD6)

Tento bod je velmi individuální, v závislosti na věku, temperamentu, osobnosti a rodinné historii dítěte.

AD7)

Osobně nevidím žádné klady SP.

Vzhledem k jejímu hojnému výskytu nyní slyším od matek jako výhodu, že budou mít více času pro sebe.

AD8)

Zápory zrcadlí každé dítě tomuto způsobu rodinné péče vystavené po svém.

V současné době se množí případy, kdy dítě žádá pomoc samo za sebe - obává se nepochopení od obou rodičů - a chce pouze jedno hlavní zázemí (12-14 let), přestože dosud zvládalo SP. Vybere si jednoho rodiče a bojí se, aby se druhého jeho volba nedotkla, neboť mu opravdu nechce ublížit. Je to často velmi těžké a složité rozmotat. A bez pomoci vydatné somatizace či zhoršení prospěchu to vlastně vůbec není proveditelné.

SP nezohledňuje základní vývojové potřeby dítěte. Snaží se o spravedlnost mezi dospělými často navzdory dítěti.